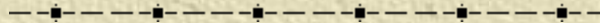

Hume *epistemològic 1*

La influència d'Isaac Newton

Isaac Newton: empirisme i mètode científic.

✧ *Un francès que arriba a Londres troba les coses molt canviades en filosofia, com en altres moltes coses. Ha deixat el món ple i se'l troba buit. A Paris, es veu l'univers compost de remolins de matèria subtil; a Londres, no se'n veu res d'això, (...). Entre vosaltres cartesians tot succeeix per impuls del que res no es comprèn, en el sr. Newton, és per una atracció la causa de la qual no es coneix.*

✧ **Voltaire**, *Cartes filosòfiques*, XIV

Voltaire

Isaac Newton: empirisme i mètode científic.

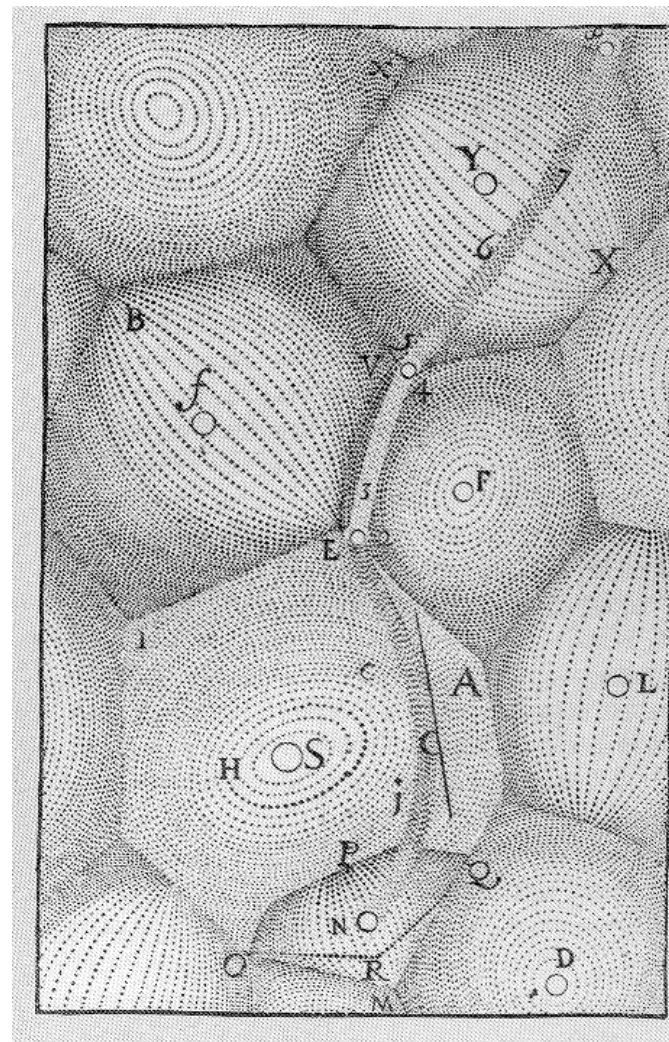
- ✦ La ironia de **Voltaire** expressava la situació d'enfrontament quasi per motius patriòtics que vivia la ciència a finals del segle XVII: científics britànics i europeus continentals enfrontats per formes diferents d'entendre la ciència.
- ✦ La qüestió que enfrontava els científics fou **el problema de la gravetat**.

Isaac Newton: empirisme i mètode científic.

- ✦ Els seguidors de Descartes afirmaven que cada fracció de l'espai havia d'estar ocupada completament per matèria contínua, la qual cosa significava que cap realitat es podia moure sense comunicar el seu moviment a les realitats contigües i feia impossible, com creien els partidaris de Newton, el fenomen de l'**atracció**, és a dir, la possibilitat que un objecte exercís una acció a distància sobre un altre, sense que calgués la necessitat d'un contacte físic.

Isaac Newton: empirisme i mètode científic.

✦ La gravetat era explicada a partir de la **hipòtesi dels remolins de matèria** o **hipòtesi dels vòrtexs**: la gravetat era el resultat de la força que exercia sobre un objecte un remolí de matèria subtil invisible que l'arrossegava cap a baix, cap el seu propi centre.

Isaac Newton: empirisme i mètode científic.

- ✦ En canvi, per als newtonians la matèria no constitueix la totalitat de la natura, sinó tan sols una petita part.
- ✦ L'**espai**, a diferència del que defensava **Leibniz**, un seguidor de Descartes en aquest aspecte, no era l'ordre de la coexistència dels cossos ni la seva existència depenia de l'existència de cossos, sinó una realitat absoluta, buida i infinita que feia possible l'existència dels cossos i de les seves possibles relacions.

Diferents concepcions de l'espai

✧ Leibniz

- ✧ Sense cossos no hi ha espai.
- ✧ No accepta l'espai buit, l'univers és un continu de matèria.
- ✧ L'espai és l'ordre de la coexistència entre els cossos

✧ Newton

- ✧ Sense espai no hi ha cossos ni són possibles les seves relacions.
- ✧ A l'univers, hi ha més espai buit que matèria.
- ✧ L'espai és una realitat absoluta.

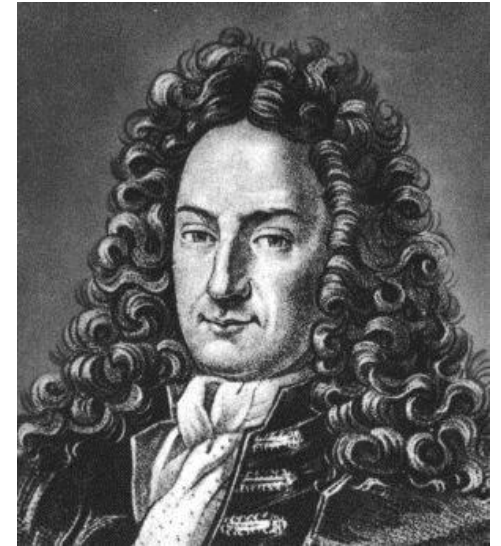
Diferents concepcions de l'espai

✦ Com va descobrir **Newton**, la manca de matèria es posa de relleu considerant que l'or, un dels materials més densos, es deixa travessar fàcilment pels efluvis magnètics, per la qual cosa podem concloure que té més porus que parts sòlides. **Newton** arribà a afirmar, mig en broma, que si tots els àtoms de l'univers es concentrassin uns al costat dels altres, tota la matèria de l'univers cabria en una closca de nou.

Isaac Newton: empirisme i mètode científic

✦ A aquells, com **Leibniz**, que consideraven l'atracció com *aquest medi de comunicació invisible, inintel·ligible, no mecànic, inexplicable, precari, sense fonament ni exemple*, **Newton** responia: ***Jo no imagino hipòtesis!***

Leibniz

Isaac Newton: empirisme i mètode científic

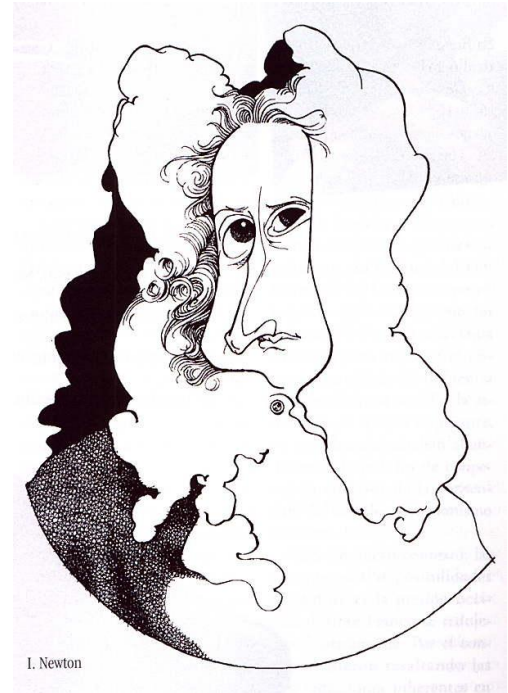
- ✦ Segons el científic anglès, la gravetat explicada com una atracció a distància entre un cos i un altre, no és cap **hipòtesi**, sinó una teoria que descriu simplement el comportament dels cossos físics.
- ✦ Una **hipòtesi** és *allò que no es dedueix dels fenòmens; i les hipòtesis, siguin metafísiques o físiques, de les qualitats ocultes o mecàniques, no tenen cabuda en la **Filosofia Experimental**. En ella les proposicions particulars s'infereixen dels fenòmens i després es fan generals a través de la inducció (**Principis matemàtics de filosofia natural**).*

Isaac Newton: empirisme i mètode científic

- ✦ Observació, inducció, rebuig de plantejaments teòrics sense base empírica, ús del llenguatge matemàtic per expressar les relacions regulars entre els fets físics... aquests són els principis de la metodologia experimental que aplicà **Newton** i que serví de base per al desenvolupament de la ciència posterior.
- ✦ A la qüestió 31 de l' **Òptica**, insisteix en allò que ha d'ésser la investigació científica: "*Allò que anomeno **Atracció** es podia desenvolupar mitjançant impulsos o altres mitjans que desconec. Utilitzo aquesta paraula només per designar qualsevol **Força** per la qual uns cossos tendeixen a dirigir-se cap a altres cossos, sigui quina sigui la seva **Causa***"

Isaac Newton: empirisme i mètode científic

✦ La funció de la ciència havia d'abandonar la recerca de les causes últimes i centrar-se únicament en el descobriment de regularitats en la naturalesa i expressar-les matemàticament.

Isaac Newton

El projecte de Hume

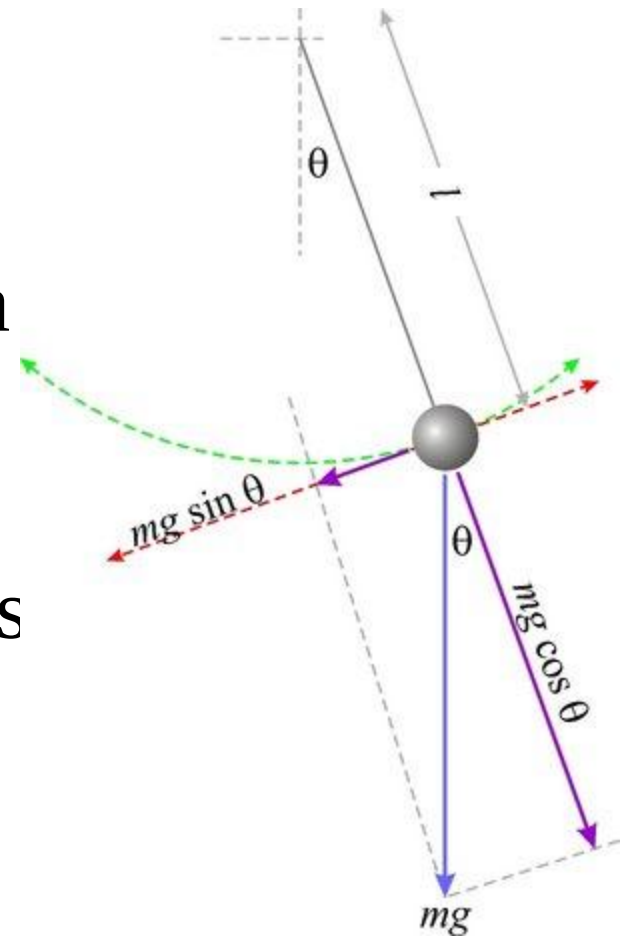
✦ El segle XVIII va viure el triomf del mètode newtonià. La ciència moderna es consolidà gairebé arreu del continent europeu. El mètode newtonià fou acceptat per la major part dels filòsofs il·lustrats, fins i tot els del continent, una vegada aconseguí la victòria en la polèmica que l'enfrontà al cartesianisme.

El projecte de Hume

- ✧ Aquest mètode que havia fet progressar tant les ciències naturals, podia també ajudar al progrés de les ciències morals.
- ✧ El francès **Montesquieu**, per exemple, l'aplicà a l'àmbit de la política, quan afirmà que el govern correcte d'un estat havia d'ésser el resultat de l'equilibri entre tres poders: *legislatiu*, *judicial* i *executiu*.

El projecte de Hume

✦ De la mateixa manera que en l'univers físic s'observa un equilibri de forces, en l'"univers" polític també seria convenient que existís aquest equilibri de forces, representades per aquests tres poders.

El projecte de Hume

✦ La primera obra de l'escocès **David Hume** (1711-1776), *Tractat de la naturalesa humana*, duia com a subtítol: *Intent d'introduir el mètode experimental de raonament en els assumptes morals*.

David Hume

El projecte de Hume

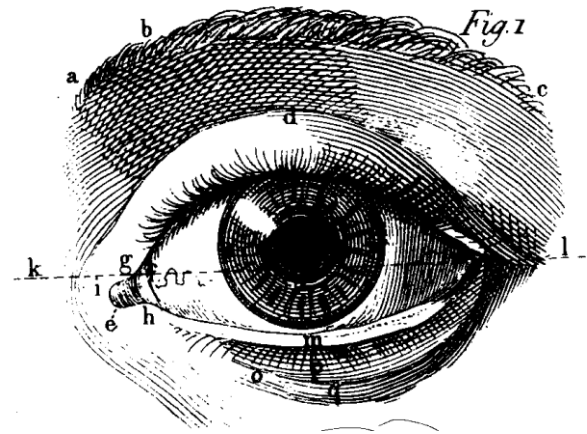
✦ Com veiem és força explícita la seva militància en el newtonianisme. **Hume**, com molts intel·lectuals de la il·lustració, fou un newtonià convençut i va creure que el futur de les ciències que tenien a veure amb l'acció i el comportament humà (ètica, història, psicologia, política ...) depenia de l'aplicació d'aquest mètode.

El projecte de Hume

- ✦ L'objectiu de **Hume** és el mateix que el de **Descartes**: cercar un fonament sòlid al coneixement. El filòsof d'Edimburg creia haver-lo trobat, no en les matemàtiques, sinó en l'anomenada **ciència de la naturalesa humana o ciència de l'home**.
- ✦ Una ciència que estudia el funcionament, els principis i els límits de la ment humana.
- ✦ D'alguna manera, totes les ciències estan subordinades a aquesta ciència: totes fan servir l'enteniment, la mateixa eina intel·lectual. La solidesa i progrés de la ciència en general, segons **Hume**, depenia de l'èxit d'aquesta ciència primordial.

El projecte de Hume

- ✦ El mètode seguit per aquesta ciència havia d'ésser el mètode newtonià.
- ✦ La investigació de l'enteniment humà havia de mantenir-se fidel al lema de la filosofia experimental de **Newton**:
Jo no imagino hipòtesis!

Mètode experimental de Hume

1. Formar principis generals a partir d'observacions particulars (**Principi d'inducció**)
2. Explicar els efectes a partir del menor nombre possible de causes (**Principi d'economia**)
3. Mantenir l'experiència com l'àmbit de coneixement legítim (**principi empirista**)
4. Rebutjar tot enunciat que vagi més enllà de l'experiència com si fos una il·lusió o una ficció de la raó (**principi antimetafísic**)

Ontologia de Hume

- **Hume** no només extraurà de **Newton** una metodologia, sinó també una ontologia: l'atomisme i la teoria de la gravitació universal.
- L'equivalent als àtoms en **Hume** seran les **percepcions simples** de la ment i el de la gravitació, els **principis d'associació d'idees**.
- El filòsof escocès, fascinat per la ciència de **Newton**, intentarà investigar la ment humana com si d'un físic es tractés. L'enteniment humà era com una mena de naturalesa mental.

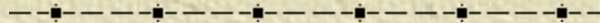
Ontologia de Hume

- ✦ Naturalitzant la ment, trencava amb el **dualisme** propi del **mecanicisme cartesà**, que havia separat la ment, per considerar-la espiritual, diferent al cos, material, l'únic que mereixia un tractament científic.
- ✦ L'enemic a batre havia d'ésser l'instint metafísic, un instint que força la raó a aventurar-se més enllà de l'experiència, per territoris estranys i que és la causa principal dels nostres errors.
- ✦ (text 1, *Abstract*, Introducció, p. 1,2)

Hume *epistemològic 2*

La filosofia empirista de Hume

La filosofia empirista de Hume

La teoria de les idees

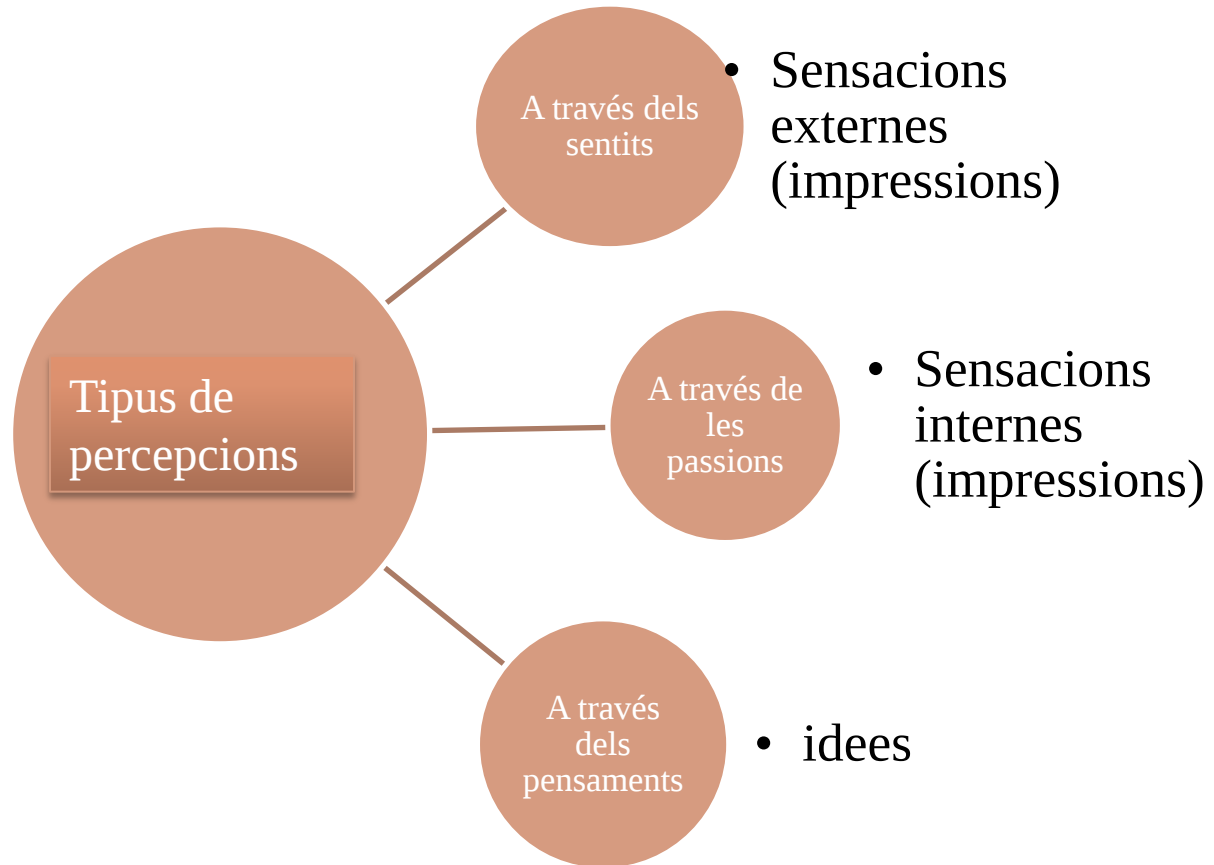
Els principis d'associació d'idees

El principi de còpia

Teoria de les idees

- ✦ L'estudi de l'enteniment humà comença amb la descripció dels seus continguts, les anomenades **percepcions**.
- ✦ **Percepció** és *tot allò que pot estar present en una ment*. Aquesta definició coincideix amb les definicions del concepte d'**idea** de Descartes
- ✦ Tanmateix, una **idea** en **Hume** és només un tipus de **percepció**.

Teoria de les idees

Teoria de les idees

- ✦ Quan sentim una emoció determinada o una sensació que ens transmeten els sentits, hem d'afirmar que tenim **impressions**.
- ✦ Quan reflexionem sobre una emoció o sobre una sensació externa que hem experimentat, tenim **idees**.

Teoria de les idees

- ✦ El grau de vivesa o intensitat com les percepcions ens afecten, també serà un altre criteri a partir del qual **Hume** distingirà les percepcions.
- ✦ Les **idees** seran les percepcions menys vives o menys intenses.
- ✦ Les **impressions**, en canvi, seran les percepcions més vives i intenses.

Teoria de les idees

✦ Tota **idea** és una còpia o representació d'una **impressió**, això vol dir, que no pot haver **idea** sense una **impressió** anterior. Mai no podrem pensar una **idea** que abans no hagi estat abans una **impressió**: *un cec de naixement mai no tindrà la idea de color, qui no hagi tastat el vi no tindrà cap idea del gust del vi.*

✦ (text 2, *Abstract*, Teoria empirista del coneixement, p. 5)

Teoria de les idees

- ✦ **Hume** ataca a aquells que estan convençuts que la raó humana és completament lliure, que la creativitat humana no té fronteres, que és capaç d'imaginar qualsevol cosa: anar més enllà del que ningú fins ara ha pogut imaginar.
- ✦ L'escocès afirma que l'acció de la raó està limitada pels sentits i l'experiència que li aporten el material bàsic, les **impressions**, sobre les quals la ment pot elaborar els pensaments o les idees més absurdes, combinant-les, engrandint-les o disminuint-les.
- ✦ La mateixa idea de Déu és producte d'aquesta capacitat associativa i combinatòria de la ment humana.

Teoria de les idees

✧ Quan pensem en una muntanya d'or, només fem que unir dues idees consistents, *or* i *mntanya*, que ja coneixíem abans. També podem concebre un cavall virtuós, perquè els nostres sentiments ens permeten concebre la virtut i d'aquesta manera afegir-la a la figura i a la forma de cavall, que ens és un animal familiar. (...)

La idea de Déu, en quant significa un ser infinitament intel·ligent, savi i bo, sorgeix del fet de reflexionar sobre les operacions de la nostra ment i augmentar aquestes qualitats de bondat i saviesa sense cap límit. (...)

Breument, tots els materials del pensament deriven de les nostres sensacions externes o internes: la barreja, però, i la composició dels materials pertanyen només a la ment i a la voluntat.

✧ **David Hume**, *Investigació sobre l'enteniment humà*, secció II

El problema de l'innatisme

- ✦ La distinció entre impressions i idees fou utilitzada per **Hume** per donar una solució a un dels problemes que enfrontava els filòsofs empiristes amb els filòsofs racionalistes: l'existència o no d'idees innates.
- ✦ Segons **Hume**, el problema tal com estava plantejat era irresoluble.

El problema de l'innatisme

- ✧ La definició d'**idea**: *tot allò que està present en la ment*, que utilitzen aquests filòsofs és massa genèrica.
- ✧ No hi ha diferències entre un pensament, una emoció o una sensació.
- ✧ La polèmica pot finalitzar si tenim clar que una **idea** no és una **impressió** i que **innat** havia d'entendre's com allò que és original i no copiat.

El problema de l'innatisme

- ✦ La conclusió, després d'haver d'aquest aclariment terminològic, al problema de l'innatisme seria la següent:
- ✦ Les idees serien no innates, és a dir, adquirides.
- ✦ Les impressions, en canvi, serien innates, perquè no deriven de cap percepció anterior.
- ✦ (text 3, Abstract, Teoria empirista del coneixement, p. 6)

El problema de l'innatisme

- ✧ La conclusió, després d'haver d'aquest aclariment terminològic, al problema de l'innatisme seria la següent:
- ✧ Les idees serien no innates, és a dir, adquirides.
- ✧ Les impressions, en canvi, serien innates, perquè no deriven de cap percepció anterior.
- ✧ (text 3, *Abstract*, Teoria empirista del coneixement, p. 6)

L'origen del problema de l'innatisme

John Locke
(1632-1704)

- ✦ No existeixen idees innates, la ment, segons **John Locke**, és com un full en blanc o una habitació buida que l'experiència intenta omplir. No hi ha idea en la nostra ment que no tingui com a origen últim l'experiència.
- ✦ Si existissin les idees innates aquestes haurien de trobar-ser en els nens, en els dèbils mentals, en individus d'altres cultures.
- ✦ La seva no existència demostra que tot coneixement prové dels sentits.

El problema de l'innatisme

- ✦ David Hume dóna per acabada la polèmica, però, com veurem més endavant, quan tractem el tema de l'existència de la realitat exterior, sembla que no ho va solucionar del tot.
- ✦ Hom pot acceptar que les idees no siguin innates, que determinades impressions com l'egoisme, l'enveja, el desig sexual o fins i tot el sentiment que ens fa sensibles al dolor dels altres (**simpatia**) també ho siguin, però no resulta del tot acceptable que la impressió cavall, taula o arbre siguin innates.

Els principis d'associació d'idees

- ✦ La descripció de la naturalesa mental no s'acaba amb la caracterització estàtica de les percepcions, segueix després amb la descripció del seu dinamisme.
- ✦ **Hume** observa que les percepcions simples busquen unir-se o lligar-se amb altres, construint pensaments o idees més complexes.

Els principis d'associació d'idees

- ✦ Aquest dinamisme mental és comparat amb la força d'atracció existent en el món natural, tal com **Newton** l'havia descrit.
- ✦ La força de gravetat psíquica obliga als àtoms mentals, les percepcions, a associar-se seguint una determinada regularitat, la que imposen les anomenades **lleis d'associació d'idees**.

Els principis d'associació d'idees

(text 4, Abstract, L'associació d'idees, p. 35)

semblança: les percepcions poden connectar-se o desconnectar-se a partir de la igualtat o desigualtat entre elles (*fills amb els pares, germans entre si ...*),

contigüïtat: les percepcions poden associar-se perquè són properes o en el temps o en l'espai (*timbre i sortida, taula i cadira ...*)

causa-efecte: dues percepcions poden associar-se perquè una sembla que produeix l'altra (*ferida-dolor, llampec-tro, núvols-pluja ...*)

Els principis d'associació d'idees

✧ Hay aquí una especie de ATRACCIÓN, que se encontrará tiene en el mundo mental efectos tan extraordinarios como en el natural, y que se revela en formas tan múltiples como variadas. Sus efectos son visibles en todas partes, aunque sus causas sean en su mayor parte desconocidas y deban reducirse a las cualidades *originarias* de la naturaleza humana -cualidades que yo no pretendo explicar-. Nada le es más necesario a un filósofo de verdad que el refrenar los inmoderados deseos de buscar las causas; de modo que, una vez haya establecido una doctrina sobre un número suficiente de experimentos, deberá contentarse con ello cuando advierta que llevar más lejos su examen lo conduciría a cavilaciones oscuras e inciertas.

✧ **David Hume**, *Tratado de la naturaleza humana*, Libro I, 1ª parte, sección IV

El principi de còpia

✦ Són molts els exemples que demostren el poder quasi il·limitat de la nostra raó per crear les idees més fantàstiques i més extraordinàries, però malgrat aquest important grau de llibertat que gaudeix la ment humana, com hem vist abans, només pot comptar amb el material que li transmet l'experiència. Tota idea per absurda que sigui té el seu origen en l'experiència.

El principi de còpia

- ✧ Ja que l'afany d'abandonar l'experiència és un fenomen força abundant en tots els àmbits del saber humà, ja que la superstició i les falses creences han dominat i encara dominen la humanitat no educada, és a dir, la majoria dels éssers humans.
- ✧ **Hume**, com a un bon il·lustrat, pensa que caldria disposar d'un criteri que permeti destriar les idees vàlides de les pures ficcions de l'enteniment, i acabar d'aquesta manera amb els falsos sabers que pertorben les ments humanes i les obliguen a cometre actes violents contra altres éssers humans que tenen altres sabers diferents.

El principi de còpia

- ✦ **Hume** troba en la vivacitat que desprenen les impressions el model de certesa que ha de tenir tot coneixement vàlid.
- ✦ És en aquest estat d'excitació sensitiva on la ment assoleix el més alt nivell d'evidència. La certesa comença a minvar quan intervé la memòria, la imaginació o qualsevol altra facultat de l'enteniment.
- ✦ La vivacitat ja no serà una característica per distingir les impressions de les idees, sinó que a més serà un símptoma o senyal d'evidència.

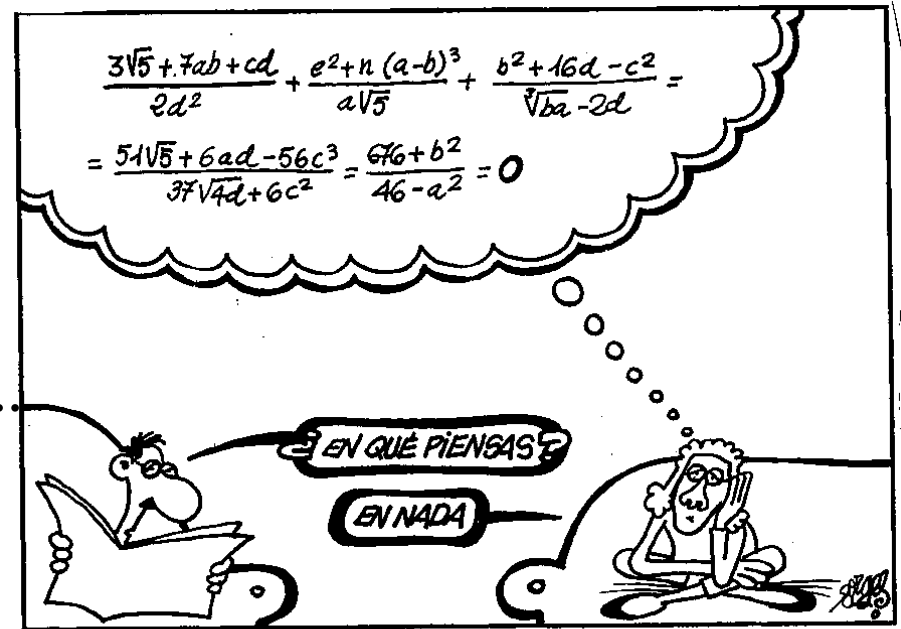
El principi de còpia

- ✦ De la força de les impressions i de la relació de dependència existent entre una idea i una impressió, **Hume** construirà el seu criteri, el **principi de còpia**.
- ✦ Quan disposem d'un pensament dubtós, un concepte ambigu, una paraula sospitosa de ser una paraula buida, ens aconsella fer-nos la següent pregunta: *de quina impressió deriva la seva idea?*
- ✦ Una idea serà legítima si i només si després d'una anàlisi exhaustiva podem descobrir la seva impressió corresponent. Si no la trobem, l'haurem de rebutjar, aquesta idea serà una simple ficció, un producte de la nostra imaginació.

El principi de còpia

✦ La formulació del **principi de còpia** significarà l'inici d'un desplegament crític radical que afectarà un seguit d'idees, tal vegada les més representatives de la filosofia i fins i tot de la ciència moderna: **causa, substància, identitat personal, matèria, força ...**

✦ (text 5, Abstract, Teoria empirista del coneixement, p. 7)

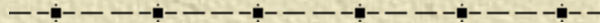

El País, 07/02/1988

Hume *epistemològic 3*

La relació causa-efecte

La relació causa-efecte

La classificació de les ciències

L'anàlisi de la relació causa-efecte

La funció del costum

La creença

Creença i existència

La classificació de les ciències

- ✦ **Hume** expressa el seu interès per investigar la naturalesa de la certesa pròpia dels raonaments inductius. D'aquesta manera es desmarca de la tendència comuna entre els filòsofs, sobretot els racionalistes, d'analitzar la certesa pròpia dels raonaments demostratius.
- ✦ Tot i inspirant-se en una distinció feta anteriorment per **Leibniz**, curiosament un racionalista, **Hume** estableix una classificació de les ciències. Divideix els coneixements en **relacions d'idees** i **qüestions de fet**. Al primer tipus de coneixement pertanyen les ciències demostratives: geometria, àlgebra, aritmètica, lògica. Al segon tipus, les ciències inductives o experimentals.

La classificació de les ciències

Relacions d'idees

- ✧ fan servir judicis **analítics**
- ✧ **intuïció i deducció** són les operacions que la raó fa servir
- ✧ regeix el **principi de no contradicció**: les judicis són **necessaris**, és a dir, els judicis contraris implicarien contradicció (*el quadrat de la hipotenusa és igual a la suma dels quadrats dels altres costats*)
- ✧ llur certesa és absoluta

Qüestions de fet

- ✧ fan servir judicis **sintètics**
- ✧ la **relació causa-efecte** és l'operació que la raó fa servir fonamentalment
- ✧ no regeix el **principi de no contradicció**: els judicis són **contingents**, és a dir, els judicis contraris no impliquen contradicció (no és contradictori afirmar *el sol sortirà demà* o afirmar *el sol no sortirà demà*)
- ✧ llur certesa només és probable

La classificació de les ciències

✦ L'anàlisi humeana dels raonaments inductius se centrarà sobre la **relació causa-efecte**. Aquesta llei de la nostra ment ens permet anar més enllà de les impressions que ens limiten a l'immediat present. Aquest principi mental és molt útil per a la nostra supervivència, ja que ens permet anticipar-nos al futur, imaginar situacions que encara no hem experimentat.

La classificació de les ciències

- ✦ Exemples: la trobada d'un rellotge en una platja d'una illa deserta ens pot fer pensar que possiblement pot estar o ha estat habitada. El crit que s'escolta en una nit fosca ens fa pressentir la presència d'alguna persona. Tots dos exemples manifesten la connexió entre dues percepcions. La impressió del rellotge és associada a la idea d'un individu que habita l'illa. El crit sentit en la foscor el connecto immediatament amb la idea d'alguna persona que encara no he vist.
- ✦ Aquestes associacions no serien possible sense la **relació causa-efecte**.
- ✦ De la investigació d'aquesta llei de la nostra ment dependrà la nostra confiança en el mètode inductiu com a mètode fiable de coneixement.

L'anàlisi de la relació causa-efecte

- ✦ La pregunta fonamental per iniciar aquesta investigació és la següent: com pot la meva ment lligar de forma tan espontània dues percepcions tan diferents?
- ✦ Hume farà servir l'experiment de les boles de billar: *observo que la bola 1 es desplaça en línia recta cap a la bola 2 que està en repòs, abans que tingui lloc el succés afirmo que si les dues boles xoquen, la bola 2 es posarà en moviment.*

L'anàlisi de la relació causa-efecte

✦ El més rellevant de l'experiment és el fet que la ment és capaç d'anticipar un fet que encara no s'ha donat. Com és possible que la ment pugui anticipar-se a un esdeveniment futur?

L'anàlisi de la relació causa-efecte

- ✦ Intentem prescindir de l'experiència, adoptant un punt de vista **demostratiu**.
- ✦ Per molt que examini la percepció de la bola 1 apropant-se a la bola 2, la que fa el paper de **causa**, mai no trobaré cap vincle amb la percepció que la bola 2 es mourà, l'**efecte**.
- ✦ L'efecte no es dedueix de la causa.
- ✦ (text 6, *Abstract*, Anàlisi de la causalitat, p. 10, 11 i 12)

L'anàlisi de la relació causa-efecte

- ✦ El principi de no contradicció no actua en aquest cas; no és contradictori pensar, doncs, que la *bola 2 no és mourà* o que la *bola 2 girarà sobre si mateixa* o fins i tot que la *bola 2 se n'apartarà tan bon punt passi la bola 1*.
- ✦ Totes les opcions **concebibles** són **possibles**.
- ✦ El judici “*la bola 1 xocarà amb la bola 2*” és un judici sintètic.

L'anàlisi de la relació causa-efecte

- ✦ En canvi, examinant la idea de triangle puc deduir sense recolzar-me en l'experiència la idea que posseeix tres angles.
- ✦ La idea “tres angles” es dedueix de la idea triangle sense recórrer a l'experiència.
- ✦ El judici “*el triangle té tres angles*” és un judici analític.
- ✦ Puc aplicar el principi de no contradicció: si afirmo el contrari, el resultat és contradictori. El contrari, en aquest cas, és **impossible**.

L'anàlisi de la relació causa-efecte

1^a
opció

- La bola 2 es mourà

2^a
opció

- La bola 2 no es mourà

3^a
opció

- La bola 2 girarà sobre si mateixa

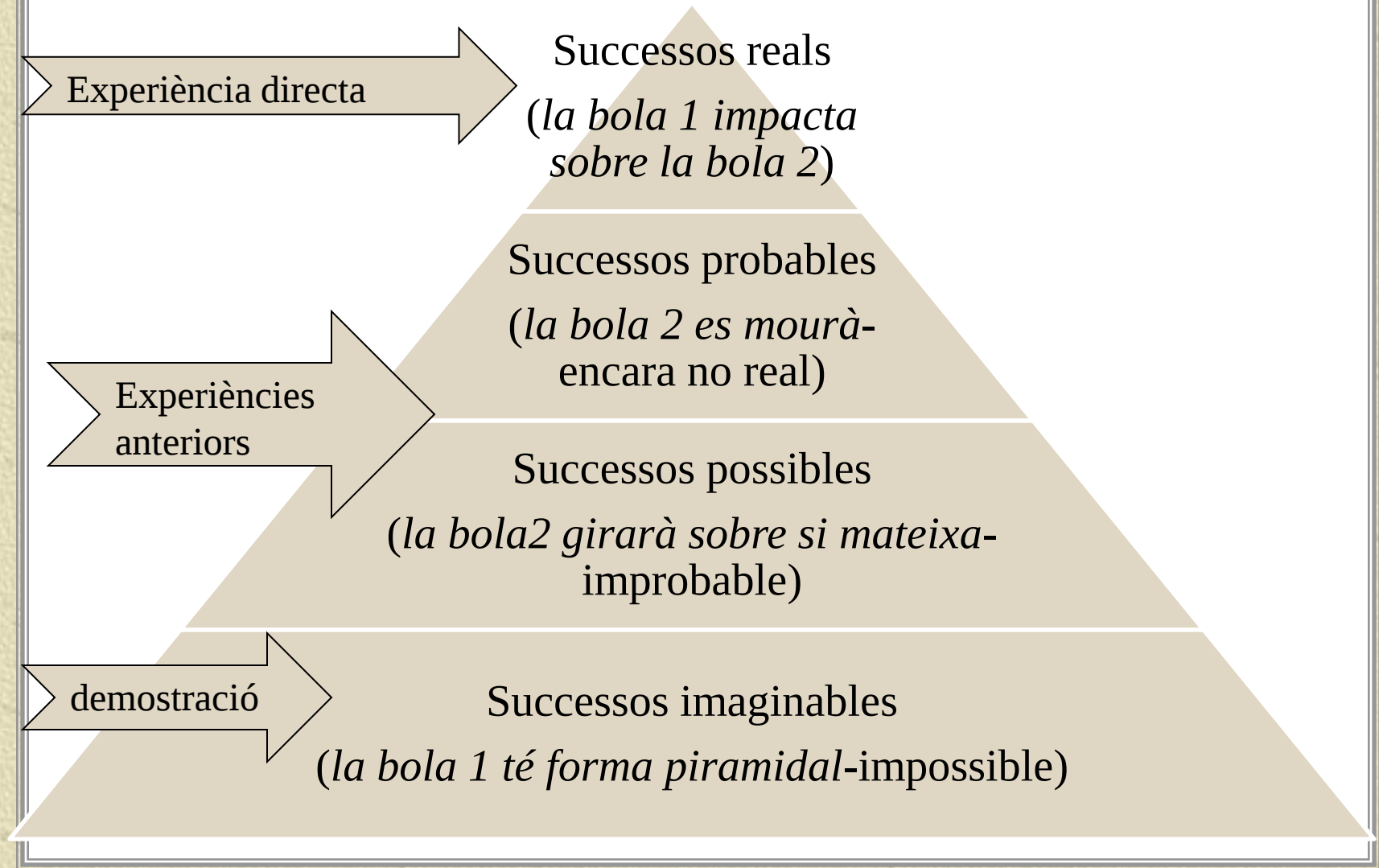
4^a
opció

- La bola 2 esquivarà la bola 1

L'anàlisi de la relació causa-efecte

- ✦ De què dependrà que finalment el nostre enteniment triï l'opció més “raonable” si no és per demostració?
- ✦ Si fóssim un “*Adam*”, és a dir, un hipotètic ésser humà sense experiència, podríem triar qualsevol opció. En aquest cas, tota opció **concebible** podria ser **possible**.
- ✦ Però si disposem d'experiències anteriors, per a nosaltres l'opció més **probable** serà la primera.
- ✦ Per tant, no és per **demostració**, sinó per **inducció** que de la impressió que tenim d'una bola de billar que impacta sobre la bola 2, podem inferir que aquesta última es mourà.
- ✦ Això vol dir, a més, que tots els raonaments sobre causes i efectes es fonamenten en l'experiència.

L'anàlisi de la relació causa-efecte

La funció del costum

- ✦ L'experiment anterior ha demostrat el funcionament bàsic dels raonaments inductius: la repetició d'uns fets singulars fa possible formular principis generals.
- ✦ Posteriorment a partir d'aquests principis generals puc fer prediccions d'esdeveniments futurs: *el sol sortirà demà, la bola de billar es posarà en moviment quan l'altra bola la colpegi ...*, **perquè suposo que el que ha succeït fins avui continuarà succeïnt demà.**

La funció del costum

- ✦ Però l'experiència és insuficient per explicar-me el funcionament total de la relació causal i del mètode inductiu.
- ✦ L'experiència m'informa del que ha succeït en el passat, però no del que succeirà en el futur.
- ✦ És inútil reclamar a l'experiència que es fonamenti a si mateixa, a més, és un error lògic: un **cercle viciós**.
- ✦ El fet que fins ara sempre determinades causes hagin produït determinats efectes no implica necessàriament que en el futur les mateixes causes puguin produir els mateixos efectes.

La funció del costum

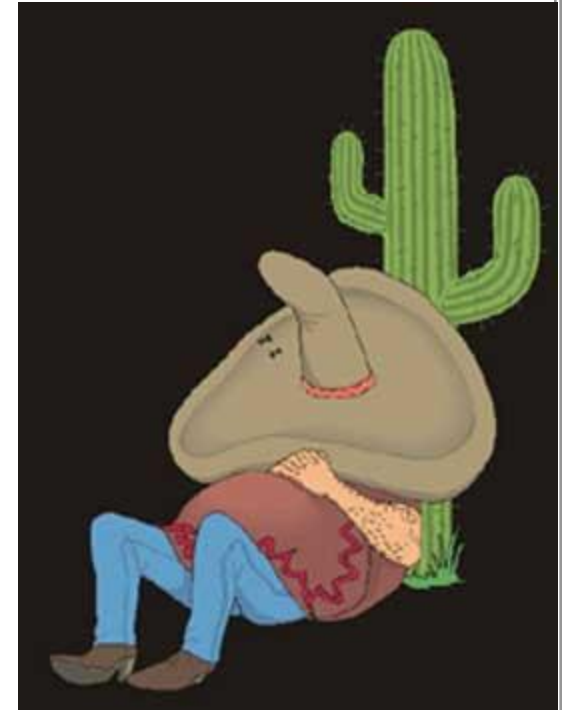
- ✧ Si no és la raó deductiva ni tampoc l'experiència, aleshores què és allò que hem permet inferir fets no observats de fets observats? Com es produeix aquest salt?
- ✧ Segons **Hume**, només el **costum** o **hàbit**.
- ✧ La **repetició de casos semblants** produeix l'hàbit que obliga la meva ment a suposar que en el futur continuaran produint-se.

La funció del costum

- ✦ El **costum** produeix propensions, expectatives, inclinacions que ens permeten elaborar estratègies per controlar el futur incert.
- ✦ La **raó** i l'**experiència** ens mantenen encadenats al passat i al present, incapaces de projectar-se al futur, si només confiéssim en elles ens trobaríem en una situació d' indefensió total davant la naturalesa.

La funció del costum

- ✦ És el **costum** i no la **raó** (en les seves dues vessants: la deductiva i la inductiva) qui permet sobreviure l'ésser humà.
- ✦ Aquest és el veritable sentit de la frase *el costum és el gran guia de la vida humana*.
- ✦ (text 7, *Abstract*, p. 13, 14, 15,16)

La migdiada,
un bon costum

La creença

- ✦ El pensar que el futur s'assemblarà al passat és una **creença** produïda per l'**hàbit** o **costum**.
- ✦ El mètode inductiu, doncs, es basa en la **creença**, impossible de comprovar ni racionalment ni empírica, que les lleis de la naturalesa es mantindran inalterables per sempre.

L'origen de la creença

Fonament de les ciències inductives o experimentals

La creença

- ✦ La creença és una certesa inferior a la de les idees matemàtiques, però superior a la certesa de les idees produïdes per la imaginació.
- ✦ La certesa matemàtica és absoluta (concebre el contrari és una contradicció).
- ✦ La certesa inductiva és només probable (concebre el contrari és possible, tot i que em costi creure-ho).
- ✦ (text 8, *Abstract*, Anàlisi de la creença, p. 18)

La creença

- ✦ La creença és un sentiment especial que susciten determinades idees (“una MANERA especial de concebre les idees”).
- ✦ Una idea que disposi de la seva corresponent impressió suscita en mi un sentiment diferent que una idea creada per la imaginació.
- ✦ La idea de *la bola 2 es mourà* em provoca un sentiment més intens que la idea de *la bola 2 esquivarà la bola 1*.
- ✦ Al primer sentiment **Hume** l’anomena **creença** i és el tipus de certesa pròpia de les **qüestions de fet** (ciències inductives o experimentals).

La creença

- ✦ La ment humana, tot i limitada, té una prodigiosa creativitat.
- ✦ Pot concebre moltes coses i les pot concebre com a existents. Una altra cosa és que cregui en la seva existència.
- ✦ Però hi ha idees que la ment les *sent* d'una forma més intensa que no pas altres. No sent igual les produïdes per la imaginació que les fonamentades en l'experiència.
- ✦ “*La poesia, afirma **Hume**, amb tot el seu artifici, mai no pot causar una passió semblant a la que s'experimenta a la vida real*” (*Abstract*)

Creença i existència

✦ El veritable problema que es planteja en els paràgrafs 18-22 de l'*Abstract* és el de la possibilitat de demostrar l'existència d'un ésser del qual necessàriament no podem negar la seva existència, és a dir, un ésser necessàriament existent, **Déu (l'argument ontològic cartesià)**.

Creença i existència

- ✦ El fet que no s'hi expliciti prou rau en les fortes polèmiques que en l'obra original van suscitar les seves opinions, sobretot en l'àmbit religiós britànic.
- ✦ L'objectiu de l'*Abstract*, no fou només oferir una versió abreujada del *Tractat*, sinó fonamentalment suavitzar alguns pensaments apareguts en la seva primera obra.

Creença i existència

- ✦ Segons Hume, quan concebem la idea d'un objecte, el fet que existeixi no afegeix ni modifica en res la idea.
- ✦ Dit d'una altra manera, som incapaços de distingir o separar de la idea concebuda la seva existència. L'existència no és una idea que es pugui afegir a una altra, ni tan sols és una part constitutiva de la idea.
- ✦ Quan diem que “*existeix*” no afegim res a la idea que tenim de Déu, no sumem una qualitat nova a la seva idea.

Creença i existència

- ✦ Recordem l'argument ontològic de Descartes.
- ✦ Si neguem a Déu la seva existència, modifiquem la seva essència: Déu deixa de ser summament perfecte, i, per tant, deixa de ser Déu.
- ✦ És com si la idea d'existència afegís el “plus” imprescindible a Déu, per poder ser considerat com a ésser superior.

Creença i existència

- ✦ Segons Hume, “existeix” no és un predicat com altres: “savi”, “poderós”, “just”
- ✦ Aquests últims fan referències a qualitats dels subjecte, són veritables atributs, són idees que afegim al subjecte.
- ✦ En el cas d’”existeix” no s’afegeix res, no és quelcom de diferent, en realitat no té valor atributiu. És una simple redundància: **dir simplement “Déu” o dir “Déu existeix” és dir el mateix.**

Creença i existència

- ✦ Igual que l'existència, la creença o no en un objecte no altera ni modifica la seva idea.
- ✦ Tanmateix suposa un procedir diferent de la ment envers l'objecte de la nostra creença.
- ✦ Aquest procedir es manifesta, com ja vam dir abans, en un sentiment més fort quan és producte de l'experiència i menys intens quan és producte de la imaginació.

Creença i existència

- ✦ L'error de Descartes rau en no haver tingut en compte la distinció entre **relacions d'idees** (objectes de demostració) i **qüestions de fet** (objectes d'experiència).
- ✦ Ni que cadascun dels coneixements es regeix per un tipus diferent de certesa: evidència absoluta, les primeres; creença, les segones.
- ✦ L'existència no és una qüestió d'evidència absoluta sinó de creença.

Creença i existència

- ✦ El judici “Déu existeix” l’ha presentat Descartes com una **relació d’idees** (un judici analític), quan tots els judicis sobre l’existència són judicis sintètics (**qüestions de fet**).
- ✦ Tot allò que concebem com a existent podem concebre'l com a no existent (no és contradictori).
- ✦ No hi ha res que l’existència del qual sigui demostrable deductivament.
- ✦ Per tant, una “existència necessària” no té cap significat.
- ✦ (vegeu **David Hume**, *Diàlegs sobre Religió natural*)

Hume *epistemològic 4*

Crítica dels conceptes metafísics:
Connexió necessària, substància i
identitat personal

Crítica dels conceptes metafísics

Connexió necessària

Substància

Identitat personal

Crítica dels conceptes metafísics

- ✧ Un dels objectius de Hume és el d'aplicar el principi de còpia a tota idea sospitosa, és a dir, aquella idea que no compleix l'eslogan proposat per Newton: *No imagino hipòtesis!*
- ✧ Descartes va utilitzar el **principi d'evidència** per descartar els sabers falsos, Hume, des del seu empirisme, utilitzarà el **principi de còpia** per discriminar a totes aquelles idees que s'hagin extraviat fora de l'experiència.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ La primera idea a la qual sotmetrà a la prova del principi de còpia serà la de **connexió necessària**.
- ✦ Se suposa que entre la causa i l'efecte existeix una mena de connexió, a partir de la qual la causa manifesta el seu **poder**, la seva **força**, per transmetre una **energia** capaç de produir una transformació o un canvi en algun objecte.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ Aquesta connexió entre causa i efecte permet que la *bola 1* transfereixi l'energia suficient a la *bola 2* perquè aquesta es desplaci.
- ✦ Aquesta crítica és una continuació de l'anàlisi que anteriorment havia realitzat sobre la relació causa-efecte.

Crítica de la connexió necessària

✧ 1- Anàlisi de les percepcions externes.

✧ La investigació de les percepcions externes no em permet adjudicar cap impressió a cap del conceptes analitzats. L'únic que revela és una **successió de fets**: hi ha dues percepcions contigües en el temps i en l'espai, hi ha una percepció que segueix a una altra, però **no es detecta cap impressió de poder, energia, força o connexió necessària entre elles.**

Crítica de la connexió necessària

- ✦ Al fet d'apropar la flama a un paper segueix el fet que el paper es crema, al fet de la bola 1 xocant amb la bola 2 succeeix el fet que la bola 2 es mou.
- ✦ Per tant, pel que respecta a les percepcions externes, caldria rebutjar aquestes idees: **connexió necessària, força, poder o energia** perquè no a compleixen les exigències del principi de còpia.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ Hume considera que els cartesians, des del seu racionalisme, han arribat a la mateixa conclusió: la matèria per ella mateixa no té *poder, energia o força* per generar moviment, canvi o transformació (la matèria és passiva).
- ✦ La solució cartesiana ha estat atorgar l'origen del moviment i les transformacions en l'àmbit material a Déu, un ésser espiritual, per considerar que només l'esperit és actiu i per tant, impulsor i conservador de tot el moviment i l'energia que transforma la naturalesa.

Crítica de la connexió necessària

✧ Tanmateix, el plantejament cartesià és una simple **hipòtesi**: no hi ha cap impressió de la idea de Déu. Déu no és més que “una composició d’idees que adquirim quan reflexionem sobre les operacions de les nostres ments” (*Abstract*, p. 26).

✧ De l’acció de les ments humanes descobrim la seva intel·ligència. D’acord amb la grandesa que suposem té una entitat divina, augmentem aquesta intel·ligència en proporció a la seva grandesa: dotem a Déu d’una intel·ligència superior. Per tant, l’ **Ésser Suprem** és la **Intel·ligència Suprema**.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ 2- Anàlisi de les percepcions internes:
- ✦ Fem un altre intent, ja que de l'anàlisi de les percepcions externes només hem aconseguit descobrir que a un fet li segueix un altre.
- ✦ Som conscients que el desig de la nostra voluntat implica immediatament el moviment d'alguna part del nostre cos.
- ✦ D'aquesta observació introspectiva inferim la idea que la nostra voluntat té **poder** o **força** sobre el nostre cos, que existeix un vincle entre desitjos de la nostra voluntat i moviment del nostre cos.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ L'experiència, però, arriba a les mateixes conclusions que en la investigació anterior: si hi ha algun lligam entre voluntat i cos, aquest s'amaga a l'experiència.
- ✦ No hi ha cap impressió de poder ni de força, només una successió de fets.
- ✦ Tanmateix, tot i no haver descobert cap fonament empíric que recolzi aquestes idees, el meu enteniment es nega a desprendre's d'aquests conceptes.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ Entre la causa i l'efecte suposo que hi ha una connexió necessària, crec que la causa té poder o força, perquè la repetició constant de casos semblants en què apareixen aquests dos fets ha generat un costum i aquest, una creença que me'ls fa sentir d'aquesta manera.
- ✦ La força de la repetició i del costum genera una **ficció**: crec que en el món físic les realitats estan interconnectades, comunicant-se energies i forces, incidint unes sobre les altres, d'una banda, crec en el poder de la meva ment sobre el meu cos, tot i que no sé com es pot explicar, d'altra.

Crítica de la connexió necessària

- ✦ Totes són creences generades pel meu enteniment, que després **projectem** sobre la realitat física i mental.
- ✦ **Hume** en el seu empirisme intenta mantenir-se fidel a l'eslogan de la filosofia experimental: ***Jo no imagino hipòtesis!***
- ✦ Allò que no pot satisfer les condicions del principi de còpia queda catalogat com a ficció (**hipòtesi**).
- ✦ Tanmateix, no la descarta com sembla que havia decidit en un principi si es tracta d'una **ficció útil**.
- ✦ El que tracta és de descriure l'origen psicològic d'aquesta ficció útil.

Crítica de la idea de substància

- ✦ La idea de **substància** ha estat definida per la filosofia tradicional (**Aristòtil**) com aquella realitat que existeix per si mateixa, a la qual estan subordinades les característiques accidentals.
- ✦ Per exemple. hi ha una substància *préssec* de la qual depenen el color, el gust, la textura ...

Crítica de la idea de substància

- ✧ De l'examen de les múltiples percepcions no s'obté cap impressió que pugui avalar a aquesta idea.
- ✧ L'experiència només ens permet conèixer percepcions particulars. De la idea de préssec, per exemple, diu **Hume** coneixem: *un sabor, un color, una figura, una consistència ...*, al cap i a la fi, tan sols una col·lecció de percepcions simples, el conjunt dels seus accidents.

Crítica de la idea de substància

- ✦ Tot i la seva manca de base empírica, **Hume**, de la mateixa manera que ho va fer respecte a la idea de causa, es pregunta per la gènesi d'aquesta idea.
- ✦ La resposta és molt similar: és una necessitat psicològica de l'enteniment humà. La substància és una idea complexa, és el resultat de la combinació d'un seguit de percepcions simples unificades per l'acció dels principis d'associació d'idees.

Crítica de la idea de substància

- ✧ Una sola paraula (*préssec*) es refereix a una multiplicitat de percepcions.
- ✧ El caràcter genèric de les paraules, juntament amb el costum de trobar un seguit d'impressions sempre vinculades, obliguen a la ment a pensar-les com a una única percepció.
- ✧ (*comenteu text de l'exercici 15 del llibre. Pàgina 186*)

Crítica de la idea d'identitat personal

- ✦ La idea d'identitat personal era la idea d'un **Jo** definit per **Descartes** com una realitat idèntica, simple i substancial, el coneixement de la qual és el fruit d'una intuïció intel·lectual: *és una idea clara i distinta*.
- ✦ Cap de les impressions que va descobrir **Hume** en aquesta investigació introspectiva respon a les característiques d'identitat i simplicitat: les impressions són variables, inconstants i múltiples.

Crítica de la idea d'identitat personal

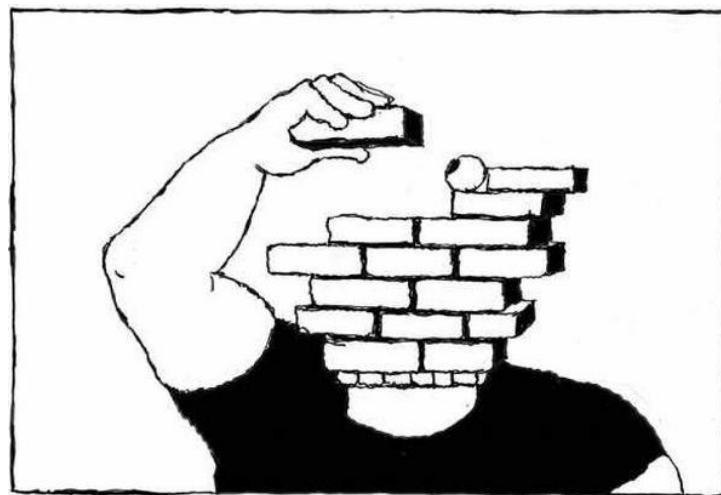
- ✧ Aquest **Jo** cartesià és impossible de trobar, afirma **Hume**, no aconsegueix atrapar-se a si mateix.
- ✧ Si en el pensador francès el coneixement del **jo** és un coneixement primari del qual se'n deriven tots els altres, en **Hume** el primari són les percepcions múltiples a partir de les quals es pot derivar una realitat secundària com el **jo** o **subjecte**.

Crítica de la idea d'identitat personal

- ✧ **Descartes** afirmà que l'essència del subjecte és el pensament en general: el subjecte és una cosa que pensa.
- ✧ L'anàlisi humana no pot descobrir aquest pensament en general sinó pensaments particulars: penso això, després allò a més de percebre sensacions i emocions de tota mena.

Crítica de la idea d'identitat personal

- ✦ Tanmateix, com és possible, doncs, que la ment no vulgui deixar de reconèixer-s'hi com a una realitat única i idèntica?
- ✦ Com en el cas de les altres idees, **Hume** ofereix una explicació similar: sóc un únic jo per la intervenció del costum i els principis d'associació d'idees, per la participació de la imaginació i de la memòria.

(text 9, *Abstract*, La identitat personal, p. 28)

Hume *epistemològic 5*

Crítica dels conceptes metafísics:

Realitat externa-la matèria

L'escepticisme de Hume

Crítica dels conceptes metafísics

Descartes i la realitat externa

Berkeley i la matèria

Hume i la creença en la realitat externa

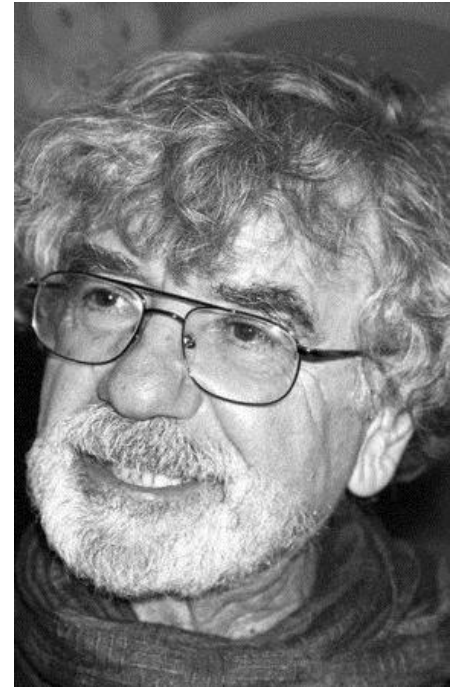
L'escepticisme de Hume

Descartes i la realitat externa

- ✧ Descartes és el responsable d'haver creat un problema filosòfic: el de la “realitat” o “objectivitat” dels coneixements.
- ✧ La ment va deixar de tenir una relació directa amb la realitat externa quan Descartes va afirmar que de les coses el primer que coneixem són les seves idees.

Actualitat del problema

✦ Segons el biòleg i teòric de sistemes xilè, Humberto Maturana, el coneixement s'assembla a un vol a cegues permanent. Anem per la vida com a pilots en una cabina d'avió, tancats en móns separats.

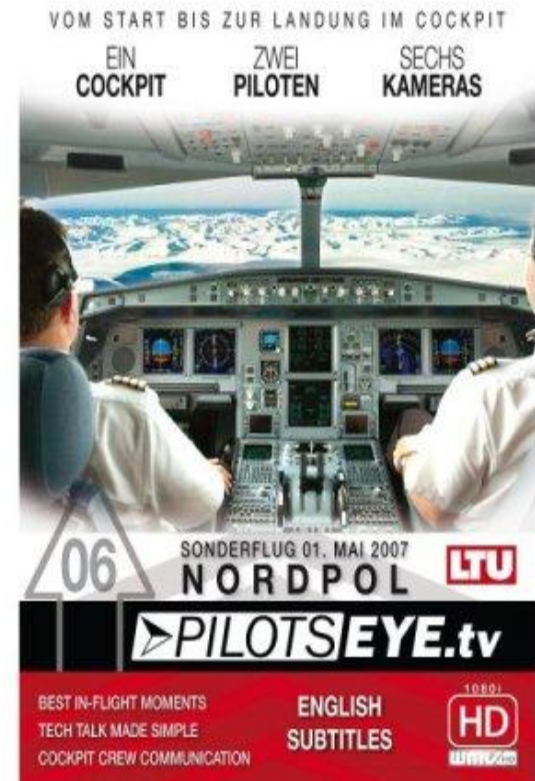
Humberto Maturana

Actualitat del problema (text 1)

✦ *Imagina't un pilot, que assegut en la seva cabina condueix un avió enmig d'una foscor total. No té accés immediat al món exterior, no veu el terra als seus peus ni els possibles obstacles, per exemple, les muntanyes. Però tampoc ho necessita, ja que actua pel que li assenyalen els instruments d'a bord. Si les dades canvien, el pilot fa un ús adequat dels seus instruments.*

Actualitat del problema (text 2)

✦ *El nostre sistema nerviós està tancat en si mateix. Per tant, en un principi no pot reflectir el món exterior. Si la llum d'un objecte es reflecteix en un ull, l'activació que es produeix en ell correspon a l'estructura de la retina, no a la naturalesa de l'objecte extern.*

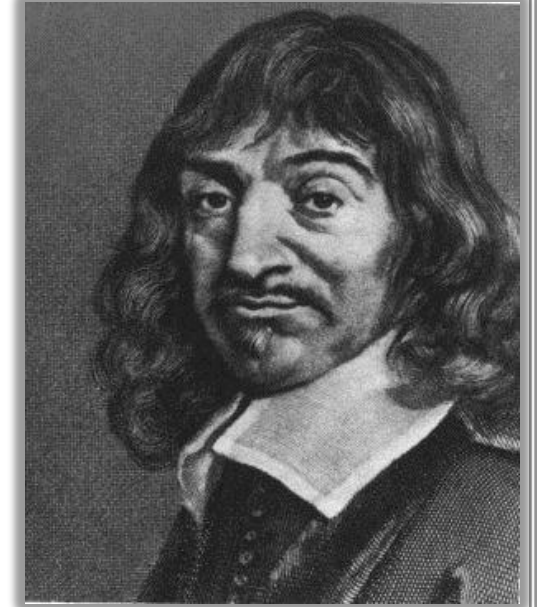
Actualitat del problema (text 3)

✦ *I el mateix passa amb els altres sentits: el món exterior es limita a desencadenar en el nostre sistema nerviós uns canvis que estan condicionats i determinats per la seva estructura. Per tant, el món extern no té, en principi, cap possibilitat de comunicar-se amb nosaltres en la seva configuració pròpia, “vertadera”. El sistema nerviós no és una espècie de mecanisme de reproducció, sinó una xarxa amb un funcionament propi i independent.*

✦ **Humberto Maturana**, *¿Podemos conocer el mundo exterior?* Entrevista, Mente y cerebro, nº 4, 2003

Descartes i la realitat externa

- ✦ Les idees, fent l'estrany paper dels intermediaris, són les representacions mentals de les realitats externes.
- ✦ Tanmateix, com podem estar segurs que les idees són les representacions fidels d'aquelles realitats?

Descartes

Descartes i la realitat externa

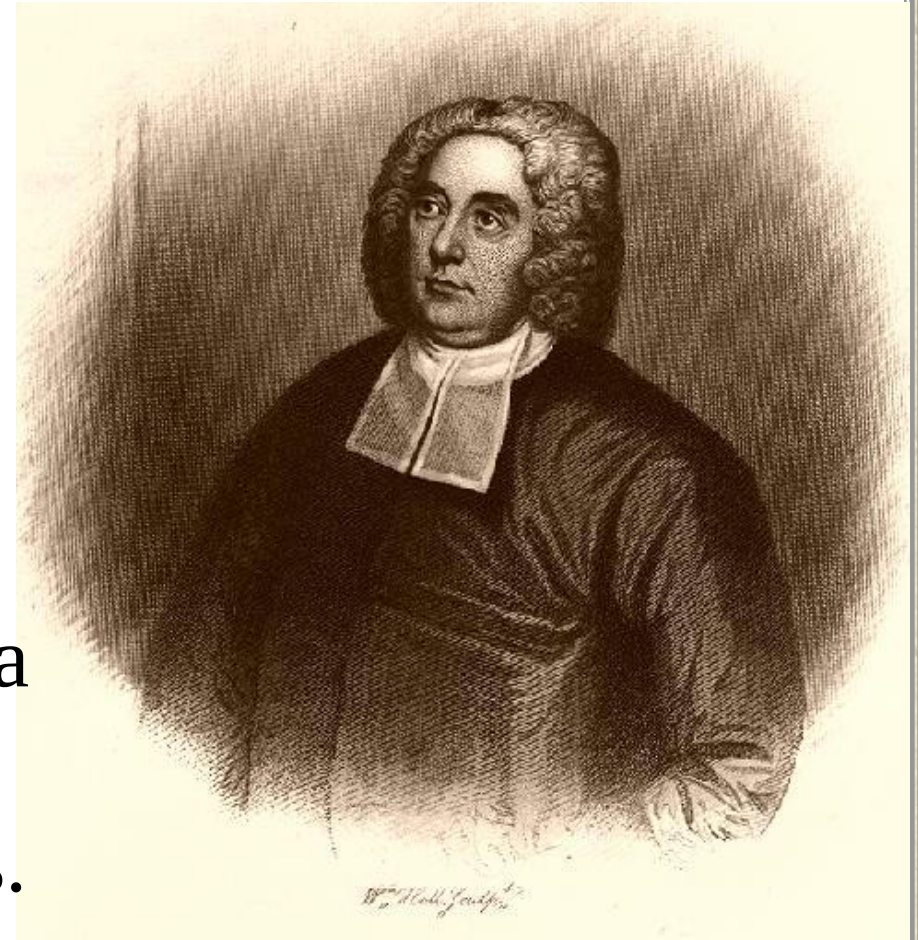
- ✦ Descartes resol el problema a partir d'una anàlisi dels continguts de la consciència.
- ✦ En aquesta anàlisi, descobreix una idea, la d'un Ésser summament perfecte, l'origen de la qual, justament per la absoluta i suprema perfecció, no podia ser creada per una imperfecta consciència humana.

Descartes i la realitat externa

- ✧ Havia d'èsser una realitat externa, però tan perfecta en proporció com la suprema perfecció de la idea.
- ✧ Aquesta realitat només podia ser Déu.
- ✧ Déu, un ésser summament perfecte, havia de ser necessàriament benvolent, és a dir, no podia enganyar la consciència quan aquesta estava segura de l'evidència (**objectivitat**) dels seus coneixements sobre la realitat externa.

Berkeley i la matèria

✦ **George Berkeley**
(1685-1753), des
d'un empirisme
espiritualista,
proposarà una
solució al problema
de l'objectivitat
creat per Descartes.

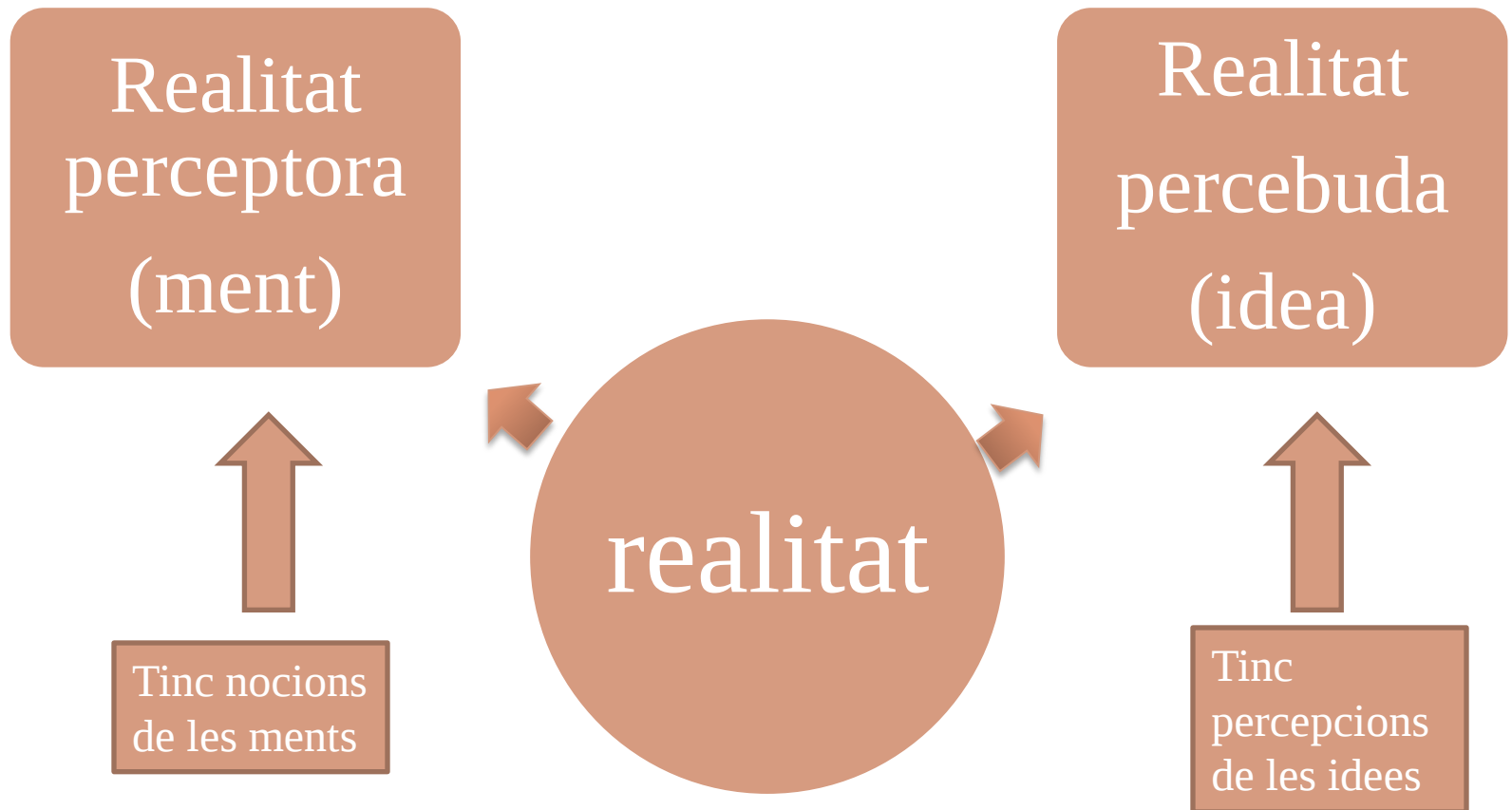

George Berkeley

Berkeley i la matèria

- ✦ Per aconseguir-ho plantejarà l'agosaçada idea que no existeix la **matèria**, *una realitat exterior i independent de la consciència*.
- ✦ La seva filosofia es fonamenta en el següent principi: ***només existeix allò que percep o que és percebut***.

Berkeley i la matèria

Berkeley i la matèria

- ✦ Això vol dir que la realitat queda reduïda a **ments**, realitats perceptores espirituals, i **idees**, realitats percebudes.
- ✦ Per definició queda exclòs de la realitat tot allò que no satisfaci les exigències d'aquest principi.
- ✦ La **matèria**, per definició, ni és ment ni és idea (*la idea és una realitat interior i a més depèn d'una ment*).
- ✦ Per tant, *la matèria és una ficció, una falsa realitat*.

Berkeley i la matèria

✦ Conseqüències de l'espiritualisme berkelià:

1. Sense realitats externes representables per les idees, *les idees seran les coses mateixes*.
2. Si les idees i les coses són el mateix, qualsevol cosa concebuda per una ment pot ser real?
3. Si les idees depenen d'una consciència, què succeeix quan una consciència o ment deixa de percebre, desapareix la realitat?

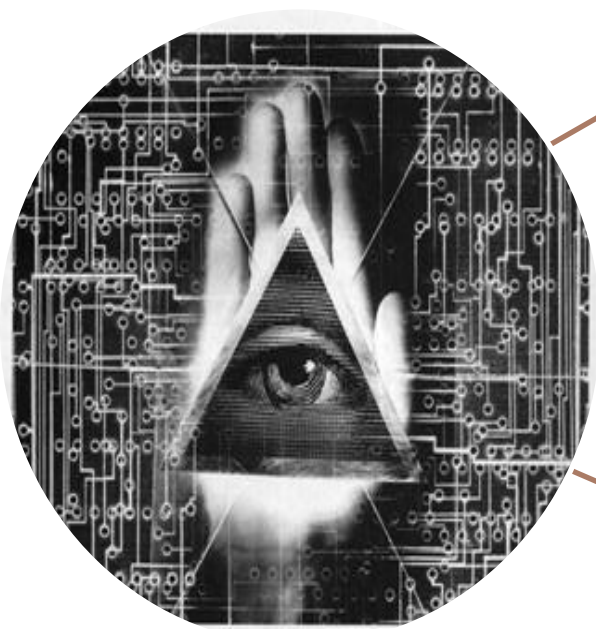
Berkeley i la matèria

- ✦ Al primer interrogant, **Berkeley** respon de la manera següent:
- ✦ Hi ha dos tipus d'idees: unes més intenses i d'altres menys intenses. Les primeres són les que se m'imposen a través dels sentits. Les segones són creacions de la meva imaginació.
- ✦ Aquelles que se m'imposen d'on provenen, si no hi ha res material que existeixi fora de mi?
- ✦ La resposta és de la **ment divina**, que proveeix les ments humanes de les idees necessàries en cada moment.

Berkeley i la matèria

- ✦ Al segon interrogant, **Berkeley** respon de la manera següent:
- ✦ A més de les ments humanes, existeix la ment divina, una ment infinita i perfecta que no pot deixar de percebre en cap moment.
- ✦ Per tant, podem estar tranquils que la realitat no desapareixerà perquè **Déu**, l'etern perceptor evita que la realitat s'esvaeixi quan les ments imperfectes humanes deixin de percebre.

Berkeley i la matèria

Déu (la superconsciència)

Garanteix
l'objectivitat dels
meus
coneixements

Garanteix que les
ments finites
disposin de les idees
necessàries en cada
moment

Garanteix la
continuïtat de la
realitat

Hume i la creença en la realitat externa

- ✧ L'empirisme de Hume és molt més radical que el de Berkeley.
- ✧ En Hume no hi ha lloc per a les nocions, només per a les percepcions: *ésser és ésser percebut*.
- ✧ Sense percepció no hi ha realitat.
- ✧ De la matèria, de la realitat externa que existeix independentment de les nostres percepcions, no disposem de fonaments empírics per dir que existeix.

Hume i la creença en la realitat externa

- ✦ Les idees són representacions de les impressions. Tanmateix les impressions no són representatives de res (són **innates**).
- ✦ Les impressions són el límit on ensopega la nostra curiositat, el marc on podem parlar amb seguretat del que sabem (**principi empirista**).
- ✦ Però no podem deixar de preguntar a les impressions de les sensacions externes pel seu origen.
- ✦ La resposta que ens donen és el silenci.

Hume i la creença en la realitat externa

✧ *Saber si les percepcions dels sentits són produïdes per objectes exteriors que se'ls assemblen és una qüestió de fet: ¿com es pot resoldre? Certament mitjançant l'experiència, com totes les altres qüestions de naturalesa semblant. Però aquí l'experiència és i només pot ser completament silenciosa. La ment no té mai res més que li sigui present, només les percepcions, i no és possible que no obtingui alguna mena d'experiència de la seva connexió amb els objectes. La suposició d'aquesta connexió no té, doncs, cap fonament en el raonament.*

✧ **David Hume**, *Investigació sobre el coneixement humà*

Hume i la creença en la realitat externa

- ✦ La solució espiritualista de **Berkeley** no és assumible per **Hume**.
- ✦ Per a **Hume** no és possible el coneixement nocional. Només hi ha coneixement perceptual.
- ✦ Anteriorment ha demostrat que les percepcions no depenen d'una ment, més aviat la ment es constitueix a partir de les percepcions.
- ✦ Si no hi ha percepcions, no hi ha ment.
- ✦ Si no estem prou segurs de l'existència d'una ment humana, com podem afirmar l'existència d'una ment divina?

Hume i la creença en la realitat externa

- ✦ Les nostres impressions tenen una existència discontinua, però alhora creiem que els cossos tenen una existència contínua.
- ✦ Les impressions són dependents d'una ment, les realitats externes, en canvi, creiem que són independents de la ment que les percep.
- ✦ Com passem de la discontinuïtat a la creença en la continuïtat?
- ✦ Com passem de la dependència a la creença en la independència dels cossos?

Hume i la creença en la realitat externa

- ✧ Cap raonament (ni deductiu ni inductiu) pot aportar-nos cap solució.
- ✧ Només la imaginació pot respondre a la qüestió.
- ✧ La imaginació extreu una certa coherència i una certa constància en les impressions que capten els sentits.
- ✧ Amb aquesta coherència i aquesta constància la imaginació produeix la **creença** en un món durador i independent, tot i que s'oposi a el que l'experiència ens mostra.
- ✧ Per a **Hume**, la tasca de la imaginació està al servei d'una propensió natural, necessària per a la supervivència de la humanitat.
- ✧ (text 10, *Abstract*, Realitat exterior, p. 27)

Solucions al problema de l'objectivitat

Per què hem de confiar amb el que marca l'instrumental de la cabina?

Descartes

Déu benevolent garanteix la fiabilitat dels senyals

Berkeley

Déu es comunica amb nosaltres a través d'aquests senyals.

Hume

La naturalesa m'obliga a confiar en aquests senyals.

L'escepticisme de Hume

- ✦ Com en els tres casos anteriors: les idees de connexió necessària, substància i identitat personal, el resultat ha estat el mateix.
- ✦ No hi ha cap impressió darrera d'aquestes idees.
- ✦ Només una certa i estranya propensió provocada pels mecanismes del nostre enteniment ens salva de l'**escepticisme** més radical.

L'escepticisme de Hume

- ✧ Però tot i que la filosofia no sigui capaç d'oferir-nos raons per creure, no vol dir que ens hem de desesperar i conduir per la melangia que produeix el fracàs de no haver trobat l'impressió que buscàvem.
- ✧ L'exemple dels éssers humans que no practiquen la filosofia i els animals, que no tenen el més mínim dubte de l'existència del món exterior, ens ha de servir per entendre la debilitat de la filosofia.

L'escepticisme de Hume

- ✦ És l'instint, la naturalesa, l'afany de sobreviure qui ens salva de la passivitat.
- ✦ Sort de la naturalesa que no deixa sola a la filosofia quan de les seves decisions depèn la nostra vida.
- ✦ Si prevalgués la filosofia, tota acció cessaria de seguit, ja que no hi ha suficients raons per creure en res d'important: l'existència d'un futur semblant al passat, la meva identitat o l'existència de la matèria, i ens trobaríem indefensos en un món que constantment ens està obligant a actuar.

L'escepticisme de Hume

- ✦ La conclusió de la filosofia empirista de **Hume** és que llevat de les demostracions matemàtiques no existeixen veritats sinó creences sense fonament racional.
- ✦ El seu empirisme sembla abocar a un escepticisme radical (**pirronisme**).
- ✦ L'aplicació indiscriminada del principi de còpia demostra que no hi ha raons suficients per creure en res d'important. Per a un escèptic radical la conseqüència seria l'*epojé*, la suspensió del judici i la conseqüent suspensió de l'acció.

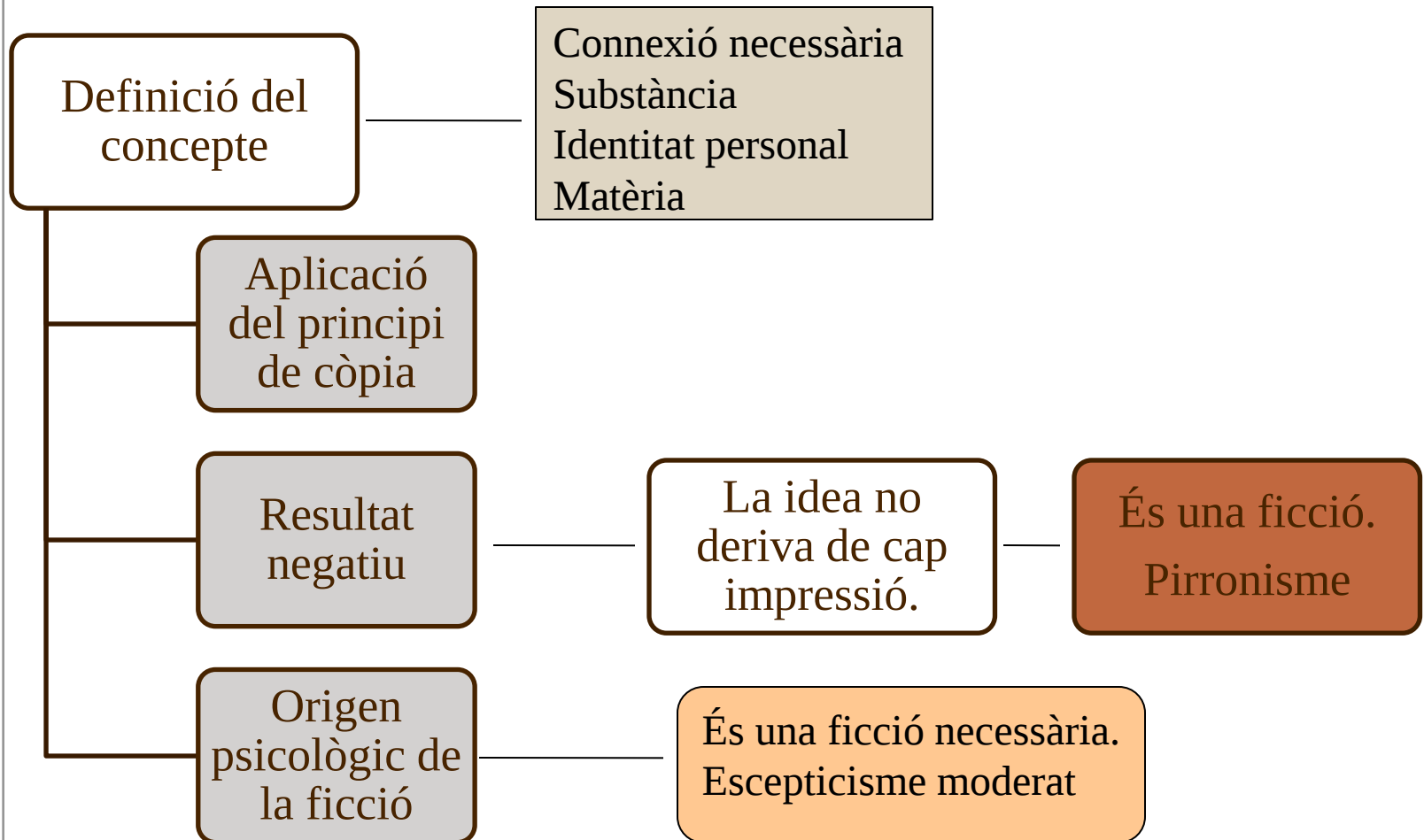
L'escepticisme de Hume

- ✦ Tanmateix, aquest tipus d'escepticisme és autodestructiu, paralitza l'acció.
- ✦ Hume s'autoconsidera un **escèptic moderat**.
- ✦ L'escepticisme moderat corregeix el radicalisme del pirronisme; quan els principis de la filosofia siguin contraris als interessos de la vida, aquests últims han de prevaler: *en aquests casos hem de fer més cas a la naturalesa que a la filosofia*.
- ✦ Aquest escepticisme moderat es manifesta com una actitud crítica davant l'excessiva confiança en la racionalitat, no només demostrativa, sinó també experimental, de la qual a l'inici del seu viatge filosòfic era un exaltat defensor (*vegeu article següent*).

L'escepticisme de Hume (text)

- ✦ *En nuestra existencia cotidiana contamos con muchas cosas –con muchas creencias- que, como ya advirtió el filósofo escocés David Hume, no soportarían el examen racional si nos pusiéramos a pensar en ellas de manera reflexiva; algo que no hacemos. (...)*
- ✦ *Todas estas creencias o expectativas (...) “constituyen la base de nuestra vida”, el suelo firme sobre el cual la vida acontece (...), es en una miríada de creencias y expectativas inconscientes en lo que descansa nuestra conducta de todos los días y no, como suponen los intelectualistas, en el uso continuado de la racionalidad.*
- ✦ **Juan Antonio Rivera**, *Lo que Sócrates diría a Woody Allen*, páginas 176-177

Esquema de l'aplicació del principi de còpia als conceptes metafísics.

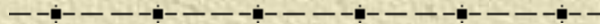

Hume moral

La raó esclava de les passions

La fal·làcia naturalista

Moral humeana

Teoria de l'acció

La virtut és un sentiment

Distinció entre judicis cognitius i judicis valoratius

La fal·làcia naturalista

Metodologia

- ✦ La mateixa metodologia que Hume aplica al funcionament de la ment quan es dedica al coneixement teòric (**raó demostrativa i raó inductiva**) l'aplicarà al coneixement pràctic.
- ✦ Les mateixes exigències que demana als conceptes teòrics les demanarà als conceptes ètics: *de quina impressió deriva aquesta idea?*
- ✦ La idea analitzada serà la de **virtut**.

Teoria de l'acció

- ✦ La primera qüestió que es planteja és sobre l'origen de les nostres accions en generals, siguin morals o no. Què és el que ens mou a actuar?
- ✦ Hume intentarà refutar la teoria segons la qual les nostres accions segueixen les directrius que la raó, demostrativa o inductiva, planteja a la voluntat humana.

Teoria de l'acció

✦ Fem servir un exemple quotidià: M'he assabentat que demà en el pis de baix hi ha muntada una festa on anirà gent molt divertida. Aquest coneixement és important perquè em decideixi a anar o no anar a la festa, però no decisiu. Perquè hi vagi he de sentir una motivació especial que no sorgeix del coneixement sinó de l'esperança d'experimentar sensacions agradables si finalment decideixo assistir-hi.

Teoria de l'acció

✦ Si analitzem el cas ens adonem que la raó per si sola és incapaç d'incitar-me a actuar, només m'informa d'un fet; però el voler o no actuar dependrà de la sensació agradable o desagradable que esperi aconseguir amb l'acció.

Teoria de l'acció

✦ Continuem amb l'exemple anterior: *La raó a més d'informar-me de l'existència d'una festa, amb l'experiència acumulada en el temps, em pot ajudar a valorar quina seria la millor hora per baixar: a les dotze encara és possible que no hi hagi ambient, tal vegada el més prudent seria baixar a les tres de la matinada quan arriba la gent amb més marxa.*

Teoria de l'acció (la raó esclava de les passions)

- ✦ “*La raó és esclava de les passions*”, afirma Hume en un cèlebre passatge de la II part del ***Tractat***.
- ✦ Tot i la radicalitat de l'afirmació que sembla desterrar la racionalitat de l'àmbit de l'acció, la raó no desapareix sinó que limita el seu paper.
- ✦ La raó assumeix una funció subordinada al sentiment: informa, estableix relacions lògiques entre diferents proposicions, assenyala a partir de l'experiència acumulada quina és la millor estratègia per aconseguir més plaer.

Teoria de l'acció (la raó esclava de les passions)

- ✦ Tanmateix, la finalitat última de l'acció la fixa el sentiment. En l'origen últim de tota acció hi ha un plaer o un dolor associats a determinades accions.
- ✦ La preferència per una acció depèn d'un desig, una necessitat emocional o d'un afecte que mou la voluntat a actuar.

Teoria de l'acció (la raó esclava de les passions)

- ✦ La raó és passiva, neutral, només ens mostra els mitjans més adequats per assolir la felicitat i evitar el dolor.
- ✦ Atesa la seva indiferència moral, per a la raó és tan acceptable un genocidi com l'acció de respectar la vida dels altres.
- ✦ Només el sentiment és capaç d'obligar-nos a preferir la segona acció i rebutjar la primera.

Teoria de l'acció (contra el racionalisme moral)

- ✦ El racionalista afirma que hem de mantenir les nostres emocions i els nostres afectes sota el domini de la raó.
- ✦ Una persona virtuosa segueix els dictats de la raó, actua d'acord amb els seus coneixements i els seus sabers.
- ✦ Deixar la nostra vida en mans de les passions és caure en l'abisme del caos i en el descontrol existencial.
- ✦ Igual que en l'àmbit epistemològic, **la moral de Hume és antiintel·lectualista.**

La virtut és un sentiment

- ✦ Si la raó per si sola fos capaç de produir judicis morals (“*això és bo*”, “*robar és dolent*”...) ho faria, o bé mitjançant la demostració (judicis analítics) o bé mitjançant la inducció (judicis sintètics).
- ✦ Cap dels dos usos de la raó permet concloure que un acte o una qualitat d'una persona són bons o dolents.

La virtut és un sentiment

- ✦ De quina impressió deriva la idea de **virtut**?
- ✦ De la mateixa manera que busco i no trobo la idea de **connexió necessària**, també busco i no trobo la idea de **virtut** quan utilitzo la raó.
- ✦ Per tant, aquesta idea necessàriament deriva d'un sentiment especial que experimento davant de determinats comportaments o qualitats particulars que manifesten algunes persones.

La virtut és un sentiment

✱ **Definició de virtut:** “*La virtut és qualsevol acció o qualitat mental que li produeix a un espectador un sentiment agradable d’aprovació; i vici, el contrari*”

Conclusió: la virtut o el vici no estan en les accions (**objectivisme moral**) sinó en el sentiment que elles desperten en el nostre cor, en la nostra sensibilitat moral (**subjectivisme moral**).

Exemple pràctic 1

✦ *Una persona ha estat agredida per una altra.*

✦ **Funció de la raó:** investigar les causes i les circumstàncies del cas, aclariment de dubtes, resolució d'enigmes, conèixer la responsabilitat de les persones que han protagonitzat l'acte: qui és la víctima, qui l'agressor.

✦ **Funció del sentiment:** una vegada es coneixen totes les circumstàncies del cas, es dicta un veredicte que depèn no de la raó sinó del cor.

(text 11, Una investigació sobre els principis de la moral, Apèndix 1)

✦ *Un raonador especulatiu considera, en tot allò relacionat amb els cercles o els triangles, les diferents relacions conegudes i ateses les parts d'aquestes figures dedueix alguna relació o conclusió desconeguda que depèn de la primera (**raonament deductiu**).*

(text 11, Una investigació sobre els principis de la moral, Apèndix 1)

✧ *Però en les deliberacions morals hem de familiaritzar-nos abans amb tots els objectes i amb totes les relacions respectives; així que, mitjançant una comparació de conjunt fixem la nostra aprovació o elecció. No cal confirmar cap fet nou ni descobrir cap nova relació. S'hi suposa que davant nostre tenim totes les circumstàncies del cas, amb anterioritat a què puguem formular una frase de censura o d'aprovació.*

(text 11, Una investigació sobre els principis de la moral, Apèndix 1)

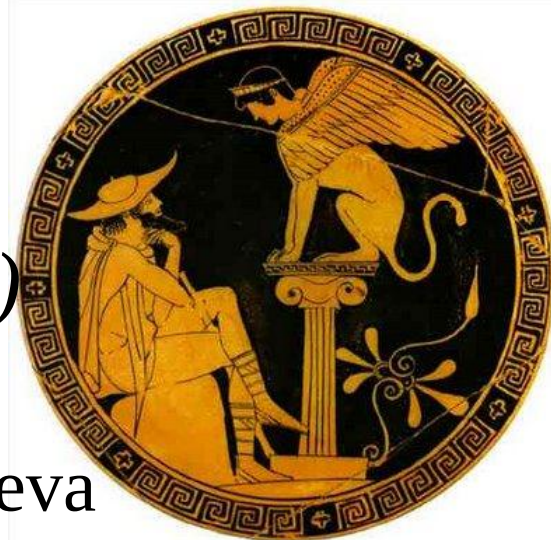
✱ *Tanmateix, si alguna circumstància material fos desconeguda o dubtosa, hem de dedicar primer la nostra investigació o les nostres facultats intel·lectuals a assegurar-nos-en, i hem de suspendre durant un temps qualsevol decisió o sentiment moral. Mentre ignorem si un home és agressor o no, ¿com podrem determinar si la persona que matà a algú és criminal o innocent?*

(text 11, Una investigació sobre els principis de la moral, Apèndix 1)

✧ *Però, després que s'ha conegut tota circumstàncies, tota relació, l'enteniment no té cap camp ulterior en què operar, ni res més a dir. L'aprovació o la censura resultant, no pot ser obra del judici sinó del cor; i no es tracta d'una proposició o una afirmació especulativa, sinó d'una sensació emotiva (feeling) o d'un sentiment (sentiment).*

Exemple pràctic 2

- ✦ *Edip mata a Laius (parricidi)*
- ✦ **Paper de la raó:** En aquest cas l'agressor, Edip, desconeixia la seva relació amb la víctima i a més fou un cas de legítima defensa. Existeixen els atenuants d'ignorància, innocència i involuntarietat.
- ✦ **Paper del sentiment:** Apareix el sentiment de comprensió, com a molt pot haver una desaprovació moral moderada.

Exemple pràctic 3

✦ *Neró mata a Agripina (parricidi)*

✦ **Paper de la raó:** En aquest cas l'agressor, Neró, sabia el que feia, és una acció premeditada. La voluntarietat és un agreujant.

✦ **Paper del sentiment:** Desaprovació moral absoluta, la voluntarietat i la premeditació agreugen el sentiment moral de censura.

Conclusions exemples pràctics 2/3

✳ En aquest cas en adonem de la importància que té la **raó** a l'hora de jutjar moralment un comportament: els casos plantegen la mateixa relació entre víctima i agressor, però la investigació de les circumstàncies que envolten el cas fa que els nostres **sentiments** davant dels dos casos siguin diferents: comprensió en el primer cas; total desaprovació en el segon.

Exemple pràctic 4

- ✧ *Un arbre jove, brot d'un arbre adult, mata al seu progenitor (parricidi).*
- ✧ **Paper de la raó:** Forma part de la lluita cega per la supervivència en la naturalesa.
- ✧ **Paper del sentiment:** Indiferència moral.

Comparacions exemples pràctics 3/4

- ✦ La pregunta derivada de la comparació entre l'exemple 3 i 4 és la següent: tot i sent una relació similar entre víctima i agressor, per què el sentiment que desperta és tan diferent?
- ✦ De l'acte del parricidi (l'assassinat del progenitor) no es deriva la impressió de vici.

Comparacions exemples pràctics 3/4

- ✦ En l'exemple 4 l'agressor no és un ésser humà, no se li poden demanar responsabilitats, el causant de l'acció no podia fer una altra cosa (**necessitat**).
- ✦ En l'exemple 3 l'agressor és un ésser humà i per tant hi pot haver responsabilitat. Com a ésser humà se li qualifica d'agent moral i les seves accions poden provocar sentiments morals en els espectadors.

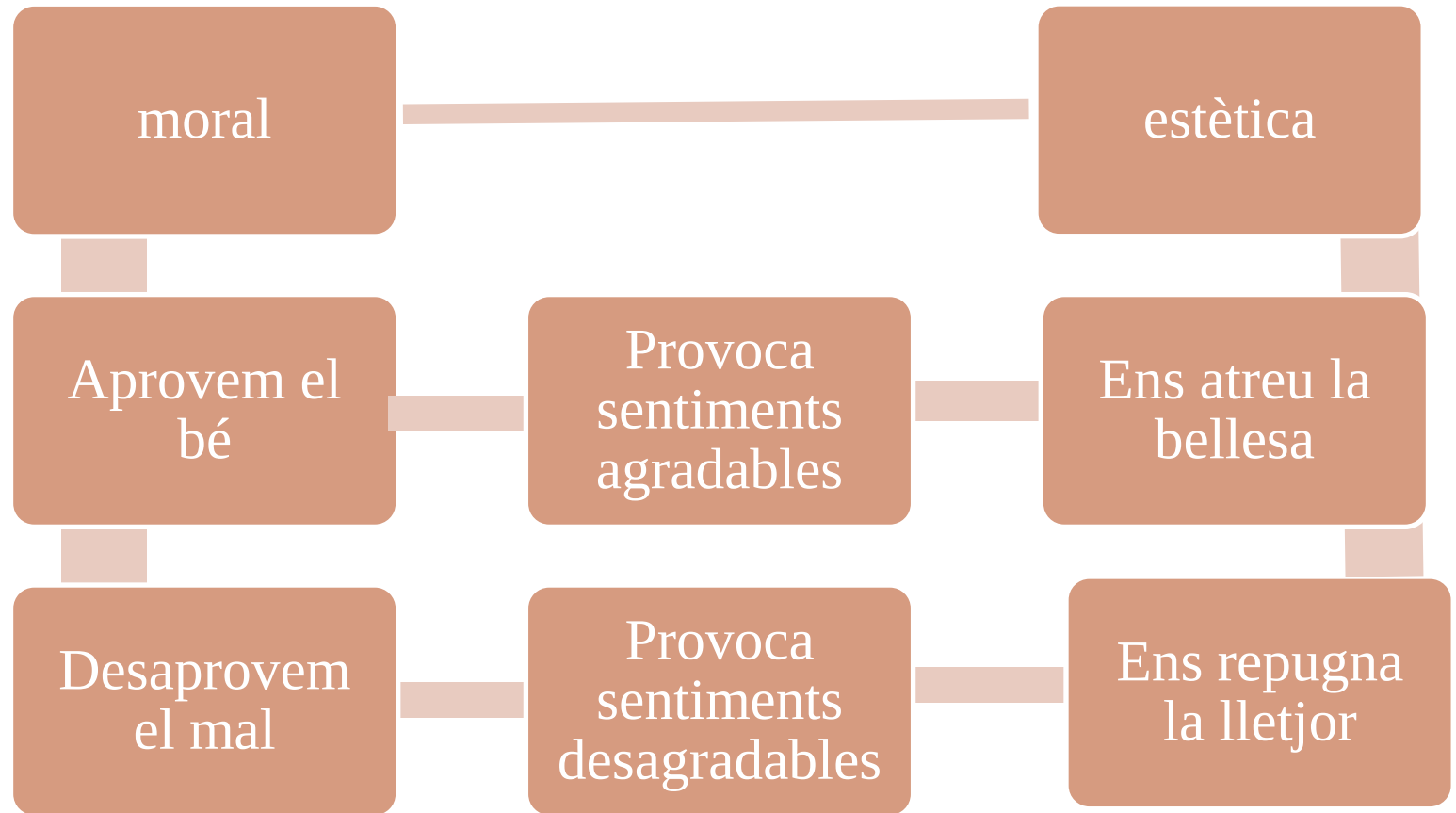
Simpatia-empatia

- ✦ Si existeix aquesta disparitat entre els dos casos és perquè els actes humans poden despertar la simpatia de l'espectador.
- ✦ La simpatia és la condició, segons Hume, perquè pugui haver valoració moral. La **simpatia** s'entén com la disposició innata de sentir el que els altres estan sentint.
- ✦ Si l'ésser humà no fos capaç de sentir les mateixes emocions que els altres mai no experimentaria les impressions agradables o desagradables que generen les seves accions.

Judicis cognitius-judicis valoratius

- ✧ Hume estableix una distinció entre judicis valoratius, propis de l'ètica i l'estètica, i els judicis cognitius, propis de les ciències, demostratives o inductives.
- ✧ La bellesa i la virtut coincideixen: no estan en l'objecte o en l'acció, sinó en la sensibilitat de l'espectador que les examina, són percepcions en la ment (**subjectivisme estètic/subjectivisme moral**).

Judicis cognitius-judicis valoratius

Judicis cognitius-judicis valoratius

- ✦ Ni la bondat ni la bellesa poden ser qüestions que puguin ser tractades per la raó.
- ✦ Per descobrir la impressió de bellesa utilitza dos casos pràctics, l'anàlisi d'una figura geomètrica (objecte matemàtic) i l'anàlisi d'una columna (objecte físic).

Wassily Kandinsky

Circles in a circle

Exemple pràctic 5

✦ Busquem la impressió de bellesa en un cercle. (*“El cercle és bell”*)

✦ **Definició de cercle:** *Una línia les parts de la qual (els punts que la constitueixen) són equidistants d'un centre comú (judici analític)*

Exemple pràctic 5

- ✧ - Si la bellesa és una idea demostrativa hauria de poder deduir-se de la definició de cercle.
- ✧ - Per molt que ens esforcem no és possible deduir la propietat “bell” de la definició de cercle. (No hi ha manera de trobar aquesta propietat en aquesta figura geomètrica)

Exemple pràctic 5

✦ **Conclusió:** La raó demostrativa no pot crear ni originar la idea de “bellesa”. La idea de bellesa no pertany al cercle, simplement és una impressió que un espectador pot sentir davant d’aquesta figura geomètrica. “*El cercle és bell*” no és un judici analític, és un judici valoratiu.

Exemple pràctic 6

- ✦ Busquem la impressió de bellesa en una columna (“*La columna és bella*”)
- ✦ **Observació d’una columna:**
La columna x ocupa una part determinada d’un temple grec, presenta unes determinades dimensions i proporcions.

Exemple pràctic 6

- ✦ - Si la bellesa és un una idea empírica hauria de derivar-se de la seva corresponent impressió.
- ✦ - De l'observació de l'objecte no s'infereix la propietat “bella”. No hi trobem cap impressió que correspongui a la idea de “bellesa”.

Exemple pràctic 6

- ✦ **Conclusió:** Només una persona cultivada, una persona que hagi educat el seu gust artístic poc sentir la impressió de bellesa. No és un judici sintètic, “*La columna és bella*” és un judici valoratiu.
- ✦ **A quines conseqüències arriba Hume després dels exemples 5 i 6?**
- ✦ - El gust estètic i sentit moral comparteixen el mateix tipus de judicis: són valoratius, no parlen de la veritat o de la falsedat dels fets als que s'adrecen.
- ✦ - L'ètica i l'estètica no parlen de la realitat sinó del subjecte que la contempla.

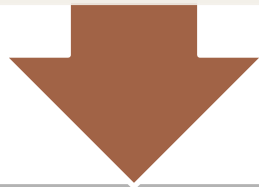
Judicis cognitius i valoratius

✧ Tot i que la virtut i la bellesa no existeixen en les accions o en els objectes, igual que **projectem** la percepció de connexió necessària a la realitat física, **projectem** les nostres percepcions de virtut i bellesa a determinades accions i a determinats objectes, com si realment existissin en la realitat. (**Barry Stroud**, *Hume*, Mexico Universidad Autónoma de Mexico, 1986)

Judicis cognitius i valoratius

Judicis valoratius

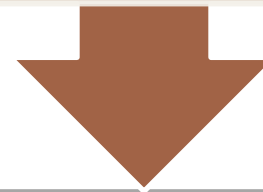
No són ni vertaders ni falsos

Responen a
determinades
preferències o aversions

Judicis cognitius

No són ni bons ni dolents, ni bells ni lletjos

- a) Representen determinats estats de coses (judicis sintètics)
- b) Mostren coherència lògica (judicis analítics)

La fal·làcia naturalista

- ✦ Una de les qüestions més rellevant de la moral humana és el descobriment de l'anomenada **fal·làcia naturalista**.
- ✦ És un error lògic present en moltes teories morals que pretenen fonamentar-se en l'experiència (raó inductiva).
- ✦ Aquesta fal·làcia consisteix en derivar de judicis cognitius descriptius (*S és P*), judicis valoratius imperatius (*No pot ser P*), que són els propis de la moral.

La fal·làcia naturalista

- ✦ Segons Hume, el pas de l'és a l'ha de ser o *no pot ser* és arbitrari: no es poden derivar judicis que expressin una norma moral de judicis descriptius.
- ✦ Atès el judicis fonamentat en l'experiència: *majoritàriament els mentiders triomfen en la vida*, no podem inferir: *Hem de dir mentides*.

La fal·làcia naturalista

✦ Els judicis morals no es poden derivar ni de la raó demostrativa ni de la raó inductiva; com acabem de veure, són producte del sentiment (**emotivisme moral**).

David Hume

La fal·làcia naturalista (exemple)

- ✦ Els coneixements mèdics ens poden informar sobre les conseqüències nocives del consum de tabac (“*Si fumes, pots perdre la salut*”).
- ✦ Però d’aquest coneixement no pot derivar-se un judici imperatiu: “*No he de fumar*”.
- ✦ Per poder derivar un judici com aquest, cal la intervenció d’un element emocional: *la preocupació per la meva salut* i que aquest element emocional s’imposi a un altre element emocional: *prefereixo una vida divertida a una vida avorrida*.
- ✦ La decisió no serà el resultat de la lluita entre la raó i les passions, tal com adverteixen els **racionalistes**, sinó del conflicte entre dues passions, dues emocions o sentiments.

Creences (ciència inductiva)

Valors (moral)

Reflecteixen com és el món

Reflecteixen com volem que sigui el món

Han d'adequar-se al món

El món ha d'adequar-se als nostres desitjos

Representen un estat de coses (allò que ha succeït, succeeix o pot succeir, és a dir, **fets**)

Responen a determinades preferències o aversions .

Tenen valor de veritat (poden ser verdaderes o falses)

Mostren sentiments d'aprovació o desaprovació (l'acció pot ser bona o dolenta)

S'expressen en judicis sintètics/descriptius ("x és y")

S'expressen en judicis normatius ("x ha d'ésser y", "No pots fer x", "Hauries de fer x"...)

Existeixen en el món (objectivitat)

Existeixen en el subjecte (subjectivitat)

Especifiquen els mitjans per assolir els fins

Estableixen els fins que perseguim

El pas de l'àmbit de les creences a l'àmbit dels valors s'anomena fal·làcia naturalista (*de l'és a l'ha de ser*)

Resum del pensament de Hume

- ✦ Les teories humeanes del coneixement, de l'acció, de la moral i del gust estètic podem considerar-les com a teories del sentiment.
- ✦ El sentiment és el constitutiu essencial de la creença en l'àmbit epistemològic i de l'emoció valorativa en l'àmbit de l'acció, de la moral i del gust estètic.
- ✦ És el sentiment el que ens fa escollir entre un judici vertader o fals, entre una acció bona o dolenta, entre una obra d'art bella o espantosa.

Recull de textos Abstract

- ✦ Text 1, metodologia empirista, p.1-2
- ✦ Text 2, teoria empirista, p. 5
- ✦ Text 3, teoria empirista, p. 6
- ✦ Text 4, principis d'associació d'idees, p. 35
- ✦ Text 5, principis de còpia, p. 7
- ✦ Text 6, anàlisi de la causalitat, p. 10-12

Recull de textos Abstract

✧ Text 7, el costum, p. 13-16

✧ Text 8, la creença, p. 18

✧ Text 9, la identitat personal, p. 28

✧ Text 10, la matèria, p. 27

✧ Text 11, la raó i el sentiment en la moral
(*Investigació sobre els principis de la moral*)